

S *tudia* **H** *istorica* **S** *lovenica*

Studia Historica Slovenica

Časopis za humanistične in družboslovne študije
Humanities and Social Studies Review

letnik 19 (2019), št. 2

ZGODOVINSKO DRUŠTVO
DR. FRANCA KOVAČIČA
V MARIBORU

ZRI DR. FRANCA KOVAČIČA V MARIBORU

MARIBOR 2019

Izdajatelj / Published by

ZGODOVINSKO DRUŠTVO DR. FRANCA KOVAČIČA V MARIBORU /

HISTORICAL SOCIETY OF DR. FRANCO KOVAČIČ IN MARIBOR

<http://www.zgodovinsko-drustvo-kovacic.si>

ZRI DR. FRANCA KOVAČIČA V MARIBORU /

ZRI DR. FRANCO KOVAČIČ IN MARIBOR

Uredniški odbor / Editorial Board

dr. Ivo Banac (ZDA / USA), dr. Rajko Bratuž, dr. Neven Budak (Hrvaška / Croatia),
dr. Jožica Čeh Steger, dr. Darko Darovec, dr. Darko Friš, dr. Stane Granda, dr. Andrej Hozjan,
dr. Tomaž Kladnik, dr. Mateja Matjašič Friš, dr. Aleš Maver, dr. Jože Mlinarič, dr. Jurij Perovšek,
dr. Jože Pirjevec (Italija / Italy), dr. Dragan Potočnik, dr. Andrej Rahten, dr. Tone Ravnikar,
dr. Imre Szilágyi (Madžarska / Hungary), dr. Peter Štih, dr. Polonca Vidmar,
dr. Marija Wakounig (Avstrija / Austria)

Odgovorni urednik / Responsible Editor

dr. Darko Friš

Zgodovinsko društvo dr. Franca Kovačiča

Koroška cesta 160, SI–2000 Maribor, Slovenija

e-pošta / e-mail: darko.fris@um.si

Glavni urednik / Chief Editor

dr. Mateja Matjašič Friš

Članki so recenzirani. Za znanstveno vsebino prispevkov so odgovorni avtorji.

Ponatis člankov je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in navedbo vira.

The articles have been reviewed. The authors are solely responsible for the content of their articles.

No part of this publication may be reproduced without the publisher's prior consent and a full mention of the source.

Žiro račun / *Bank Account:*

Nova KBM d.d.

SI 56041730001421147

Prevajanje / *Translation:*

David Hazemali, Uroš Turnšek

Lektoriranje / *Language-editing*

Ana Šela

Oblikovanje naslovnice / *Cover Design:*

Knjižni studio d.o.o.

Oblikovanje in računalniški prelom /

Design and Computer Typesetting:

Knjižni studio d.o.o.

Tisk / *Printed by:*

Itagraf d.o.o.

<http://shs.zgodovinsko-drustvo-kovacic.si>

Izvillečke prispevkov v tem časopisu objavljata 'Historical – Abstracts' in
'America: History and Life'.

Časopis je uvrščen v 'Ulrich's Periodicals Directory', evropsko humanistično bazo ERIH in
mednarodno bibliografsko bazo Scopus (h, d).

*Abstracts of this review are included in 'Historical – Abstracts' and
'America: History and Life'.*

*This review is included in 'Ulrich's Periodicals Directory', european humanistic database
ERIH and international database Scopus (h, d).*

Studia historica Slovenica, Časopis za humanistične in družboslovne študije,
je vpisan v razvid medijev, ki ga vodi Ministrstvo za kulturo RS, pod zaporedno številko **487**.
Izdajo časopisa sta omogočili Agencija za raziskovalno dejavnost RS in Mestna občina Maribor.
Co-financed by the Slovenian Research Agency and City of Maribor.

*Studia
historica
slovenica*

Kazalo / Contents

Članki in razprave / Papers and Essays

TAMARA GRIESSER-PEČAR: Slovensko slovo od Habsburžanov	301
<i>Slovenian Farewell to the Habsburgs</i>	
JURIJ PEROVŠEK: Narodni svet in slovenska samoodločba leta 1918	333
<i>The National Council and Slovenian Self-determination in 1918</i>	
JURIJ PEROVŠEK: Nastanek Države Slovencev, Hrvatov in Srbov 29. oktobra 1918 in njen narodnozgodovinski pomen	369
<i>The Emergence of the State of Slovenes, Croats and Serbs on October 29, 1918 and its National Historical Significance</i>	
DARJA KEREČ: Kulturnoprosvetne razmere na Slovenskem ob državnem prelomu leta 1918	399
<i>Culture and Education in the Slovenian Lands in 1918, in the Period of Disintegrating and Emerging States</i>	
BOŠTJAN ZAJŠEK: "Raje pa hočemo nemško umreti, kakor laško ali slovansko trohniti" – mariborski Nemci v letu 1918	419
<i>"But We would rather Die German than to Rot as Italians or Slavs" – the Maribor Germans in 1918</i>	
GORAZD BAJC in JANEZ OSOJNIK: Odnos Velike Britanije do Avstro-Ogrske leta 1918 in dogajanja na Koroškem po koncu prve svetovne vojne	467
<i>The Attitude of Great Britain to Austria-Hungary in 1918 and the Events in Carinthia After the End of the First World War</i>	
BOŽO REPE: Evropa in svet ob koncu Velike vojne	493
<i>Europe and the World at the End of the Great War</i>	
GREGOR ANTOLIČIČ: Slovensko ozemlje pod vtisom umika avstro-ogrske vojske jeseni 1918	519
<i>The Slovenian Territory under the Impression of the Retreat of the Austro-Hungarian Army in the Fall of 1918</i>	

S *tudia* **H** *istorica* **S** *lovenica*

URŠKA LAMPE: "Vojne je konec, a še naprej jemlje svoj davek" – slovenski in hrvaški vojni ujetniki ob koncu prve svetovne vojne in vpliv zakasnele repatriacije na vsakdanje življenje njihovih svojcev551
"The War is Over, yet it Continues to Take its Toll" – Slovenian and Croatian Prisoners of War at the End of World War I and the Impact of the Late Repatriation on the Everyday Life of their Relatives

BOGDAN KOLAR: Novi izzivi in nove naloge za Cerkev ob koncu prve svetovne vojne na socialnem področju575
New Challenges and New Tasks for the Church in the Field of the Social Work at the End of World War I

Avtorski izvlečki / Authors' Abstracts 599

Uredniška navodila avtorjem / Editor's Instructions to Authors 607

S *tudia*
H *istorica*
S *lovenica*

*Studia
historica
slovenica*

UDK 94(497.4)"1918"
323.1(497.1)"1918"
1.01 Izvirni znanstveni članek

DOI 10.32874/SHS.2019-11

Nastanek Države Slovencev, Hrvatov in Srbov 29. oktobra 1918 in njen narodnozgodovinski pomen

Jurij Perovšek

Dr., znanstveni svetnik
Inštitut za novejšo zgodovino
Kongresni trg 1, SI-1000 Ljubljana, Slovenija
e-pošta: jurij.perovsek@inz.si

Izvleček:

Država Slovencev, Hrvatov in Srbov (Država SHS), ki so jo ob odcepitvi od Avstro-Ogrske monarhije 29. oktobra 1918 ustanovili habsburški Jugoslovani, je uresničevala vsa počela, ki jih zahteva mednarodno pravo za nastanek in obstoj držav. Bila je stvarna državna skupnost in ob Kraljevini Srbiji druga država-predhodnica 1. decembra 1918 oblikovanega Kraljestva Srbov, Hrvatov in Slovencev. Z nastankom Države SHS se je za Slovence začela izkušnja njihove konfederativne državnosti. Njen dejavnik je bila prva slovenska nacionalna vlada, Narodna vlada SHS v Ljubljani (Narodna vlada), ki je na Slovenskem imela vso oblast in je samostojno odločala o slovenskem političnem, družbenem, kulturnoprosvetnem, gospodarskem in vojaškem razvoju. Tak položaj Slovenije v Državi SHS je priznavalo tudi Narodno Vijeće SHS v Zagrebu, vrhovni organ oblasti v Državi SHS, ki je izvajanje svoje vrhovne oblasti za slovensko ozemlje preneslo na Narodno vlado. Konfederativna nacionalna državnost je ključna pridobitev, ki opredeljuje pomen Države SHS v novejšem slovenskem zgodovinskem razvoju. Z njenim nastankom je zaživela prva slovenska državotvorna izkušnja.

Ključne besede:

Država Slovencev, Hrvatov in Srbov, Narodna vlada SHS v Ljubljani, Narodno Vijeće SHS v Zagrebu, konfederativna državnost Slovenije v Državi SHS, Združena Slovenija

Studia Historica Slovenica

Časopis za humanistične in družboslovne študije

Maribor, letnik 19 (2019), št. 2, str. 369–398, 122 cit., 4 slike

Jezik: slovenski (izvleček slovenski in angleški, povzetek angleški)

I¹

Nastanek Države Slovencev, Hrvatov in Srbov (Država SHS) 29. oktobra 1918 je odprl novo, za narodno uveljavitveno zavest zgodovinsko pomembno, čeprav kratkotrajno obdobje, v katerem je večina slovenskega naroda prvič v novejši zgodovini vladala sama sebi. Tak položaj, ki so ga Slovenci dosegli v Državi SHS, je izhajal iz njihove ozaveščene volje po narodnopolitični samostojnosti, naraščajoči v zadnjih mesecih prve svetovne vojne.² O Državi SHS se sicer sliši različne ocene – od tega, da ni bila mednarodno priznana, da so življenje v njej (na Hrvaškem) obremenjevali pripadniki "zelenega kadra", da sprva varnostne razmere niso bile zadovoljive, da jo je majalo revolucionarno razpoloženje, do tega, da je italijanska zasedba Primorske, Istre, kvarnerskih otokov Cres in Lošinj, severne Dalmacije in dalmatinskih otokov ogrozila njen obstoj in podobno. Omenjeno se je dogajalo, a to ne spremeni dejstva, da so nekdanji habsburški Jugoslovani 29. oktobra 1918 ustanovili svojo državo in v njej oblikovali lastno državno organizacijo ter se obenem srečevali z omenjenimi pojavi in v zvezi z njimi ukrepali. Pri tem je bilo vprašanje zasedenih ozemelj spočeto zunaj in pred nastankom Države SHS (Londonski sporazum, 26. aprila 1915). Opozoriti je še potrebno, da se je navedeno dogajanje pokazalo neposredno po koncu vojne, razpadu ene in nastanku druge države in v takih razmerah ter kratkem času spremljalo graditev nove državne stvarnosti. Ta je bila dejanska in je obstajala od 29. oktobra 1918, ko so habsburški Jugoslovani pretrgali državnopravne vezi z monarhijo,³ do 1. decembra 1918, ko se je Država SHS s Kraljevino Srbijo združila v Kraljestvo Srbov, Hrvatov in Slovencev (Kraljestvo SHS).

Če položaj Države SHS razčlenimo glede na Konvencijo o pravicah in dolžnostih držav iz Montevidea leta 1933,⁴ lahko ugotovimo, da je Država SHS ureničevala vsa počela, ki jih zahteva mednarodno pravo za nastanek in obstoj držav. Imela je svoje državno ozemlje, ki ga je tvorilo področje jugoslovanskih dežel, ki so se 29. oktobra 1918 odcepile od Avstro-Ogrske.⁵ Po 29. oktobru

¹ Članek je nastal v okviru izvajanja raziskovalnega programa št. P6-0281 Idejnopolitični in kulturni pluralizem in monizem na Slovenskem v 20. stoletju, ki ga sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna. / The authors acknowledge the financial support from the state budget by the Slovenian Research Agency (Programme No. P6-0281 *Conceptually-Political and Cultural Pluralism and Monism in 20th Century Slovenia*).

² O tem glej podrobneje Jurij Perovšek, *Slovenski prevrat 1918 : položaj Slovencev v Državi Slovencev, Hrvatov in Srbov* (Ljubljana, 2018), str. 28–36, 46–66, 76–101 (dalje: Perovšek, *Slovenski prevrat 1918*).

³ O tem glej Perovšek, *Slovenski prevrat 1918*, str. 77–79.

⁴ Prim. Janez Šumrada, "Mednarodno priznanje Republike Slovenije – pregled nekaterih ključnih vprašanj", v: *Četrto stoletje Republike Slovenije – izzivi, dileme, pričakovanja*, ur. Jure Gašparič in Mojca Šorn (Ljubljana, 2016), str. 10.

⁵ Ferdo Čulinović, *Državnopravni razvitak Jugoslavije* (Zagreb, 1963), str. 137 (dalje: Čulinović, *Razvitak*).

1918 je bilo poseben državni teritorij, povsem ločen od prejšnje monarhije.⁶ Tvorile so ga Slovenija (brez Prekmurja), Hrvaška (brez Međimurja) ter Bosna in Hercegovina. Z omenjeno italijansko zasedbo se je ozemeljski obseg Države SHS zmanjšal. Od jugoslovanskih dežel iz habsburške monarhije v Državo SHS niso prešli že omenjena Prekmurje in Međimurje ter Bačka, Baranja in Banat, ki so po 29. oktobru 1918 ostali v okviru madžarske države. Bačka, Baranja in Banat so bili v njej do 25. novembra 1918, ko so se na podlagi sklepa Velike narodne skupščine Vojvodine odcepili od Ogrske in priključili Kraljevini Srbiji,⁷ Međimurje pa je v madžarskem državnem okviru ostalo do 24. decembra 1918. Takrat so hrvaške enote (skupaj z dvema četama Slovencev in enim srbskim bataljonom) prešle Dravo, zasedle Čakovec in osvobodile Međimurje, ki je bilo nato vključeno v sestav Kraljestva SHS.⁸ Najdlje je v madžarski državi ostalo Prekmurje, ki ga je 12. avgusta 1919 – po predhodni privolitvi vrhovnega sveta Pariške mirovne konference – zasedla jugoslovanska vojska skupaj s prostovoljci Sokolske legije. S tem je bil v mednarodnopolitičnem pogledu ustvarjen temelj za priključitev Prekmurja h Kraljestvu SHS, kar je na meddržavnopravni ravni sankcionirala Trianonska mirovna pogodba, sklenjena 4. junija 1920.⁹

Država SHS je imela tudi svoje prebivalstvo, saj je s pretrganjem državnopravnih vezi med jugoslovanskimi deželami in habsburško monarhijo za prebivalstvo teh dežel nastal nov državnopravni položaj v pogledu njihove državne pripadnosti.¹⁰ Pripadniki Države SHS po 29. oktobru 1918 niso bili več državljani Avstro-Ogrske, temveč nove države. Sodili so pod novo oblast in niso bili podrejeni Avstro-Ogrski oziroma niti Avstriji niti Ogrski. Država SHS je imela tudi to počelo državnosti.¹¹ Imela je tudi lastno organizirano oblast, kajti v jugoslovanskih deželah nekdanje monarhije po njihovi državni odcepitvi organi Avstro-Ogrske niso več izvrševali suverene oblasti.¹² Na ravni Države SHS jo je izvrševalo Narodno Vijeće SHS v Zagrebu (Narodno Vijeće), ki je "bilo že oktobra 1918 *najvišji organ oblasti za vse jugoslovanske dežele, ki so bile do*

⁶ Ferdo Čulinović, *Državnopravna historija jugoslavenskih zemalja XIX. i XX. vijeka : prva knjiga : Hrvatska, Slavonija i Dalmacija, Istra, srpska Vojvodina, Slovenija, Bosna i Hercegovina te država SHS* (Zagreb, 1953), str. 344 (dalje: Čulinović, *Državnopravna historija 1*), isti, *Razvitak*, str. 137.

⁷ *Grada o stvaranju jugoslovenske države : 1. I–20. XII 1918 : II tom*, ur. Dragoslav Janković in Bogdan Krizman (Beograd, 1964), str. 653, 654 (dalje: *Grada 2*).

⁸ Vuk Vinaver, *Jugoslavija i Madarska 1918–1933* (Beograd, 1971), str. 25; Dragoljub Joksimović, "Međimurje", v: *Vojna enciklopedija* : 5, ur. Nikola Gažević (Beograd, 1973) str. 366.

⁹ Jurij Perovšek, "Priključitev Prekmurja in mirovna pogodba v Trianonu", v: *Slovenska kronika XX. stoletja : knjiga 1 : 1900–1941*, ur. Marjan Drnovšek in Drago Bajt (Ljubljana, 1995), str. 109, isti, "V zaželeni deželi" : *slovenska izkušnja s Kraljevino SHS/Jugoslavijo 1918–1941* (Ljubljana, 2009), str. 108–109.

¹⁰ Čulinović, *Državnopravna historija 1*, str. 344.

¹¹ Čulinović, *Razvitak*, str. 137.

¹² Ivan Tomšič, "Razpad Avstro-Ogrske in nastajanje slovenske državnosti", *Naši razgledi*, 7. 11. 1969, št. 21 (428), str. 625.

St. 1. V Ljubljani, dne 4. novembra 1918. Letnik I.

URADNI LIST

Narodne vlade SHS v Ljubljani.

Razglasi Narodne vlade.

1.

Državljeni!

Predsedništvo Narodnega veča v Zagrebu kot vrhovna oblast države Slovencev, Hrvatov in Srbov je na predlog Narodnega sveta v Ljubljani za Slovenijo imenovalo to-le vlado:

Predsednik: **Josip vitez Pogačnik**.
Oddelek za notranje zadeve: **dr. Janjo Brejo**.
Oddelek za prehrano: **dr. Ivan Tavčar**.
Oddelek za uk in bogočastje: **dr. Karol Verstovšek**.
Oddelek za pravosodje: **dr. Vladimir Ravnihar**.
Oddelek za socialno skrbstvo: **Anton Kristan**.
Oddelek za finance: **dr. Vekoslav Kukovec**.
Oddelek za promet: **dr. Pavel Pestotnik**.
Oddelek za industrijo in trgovino: **dr. Karel Triller**.
Oddelek za javna dela in obrt: inženir **Vladimir Remec**.
Oddelek za poljedelstvo: prelat **Andrej Kalan**.
Oddelek za narodno obrambo: **dr. Lovro Pogačnik**.
Oddelek za zdravstvo: **dr. Anton Brečelj**.

Vlada si je v svesti, da je prevzela za prehodno dobo do končne ureditve naše edinstvene države težko in odgovorno dolžnost.
To dolžnost bo mogla izvršiti le s pomočjo in podporo Vas vseh.
Državljeni! Združite vse svoje sile v blaginjo naše domovine!
Vzdržujte red in mir!
Vsi dosedanja zakoni in vse dosedanje naredbe ostanejo še nadalje v veljavi, enako vse narodne vojaške in civilne oblasti ter uradi, dokler vlada drugače ne ukrene.

Nihče ni upravičen, si sam delati pravice.
Rojaki, spoštujte imetje, čast in poštenje drugorodnih sodržavljanov!
Vojaki, bodite na službo domovini; gre za Vaš lastni dom!
Zvesta velikim načelom, v katerih imenu smo dosegli svojo svobodo, Vam vlada obljublja, da hoče zvesto služiti narodu.

V Ljubljani, dne 31. oktobra 1918.

Josip vitez Pogačnik s. r.
predsednik.

Razglas o imenovanju Narodne vlade SHS v Ljubljani ("Državljeni!", *Uradni list Narodne vlade SHS v Ljubljani*, 4. 11. 1918, št. 1, str. 1)

29. oktobra 1918 v sestavi Avstro-Ogrske, od tedaj pa so pričele živeti samostojno državno življenje¹³. S tem je v Državi SHS obstajala posebna organizacija oblasti, neodvisna tako od Avstro-Ogrske kot od katere koli druge države.¹⁴ Ob Narodnem Vijeću so jo izvrševali še drugi, nacionalni oziroma pokrajinski organi oblasti v Državi SHS. Narodno Vijeće je kot vrhovni organ oblasti organiziralo bansko oblast v Hrvaški in Slavoniji, ob slovenski vladi (Narodna vlada

¹³ Čulinović, *Državopravna historija* 1, str. 344.

¹⁴ Prav tam.

SHS v Ljubljani – Narodna vlada) imenovalo še vlado za Bosno in Hercegovino, in imenovalo oziroma potrdilo oblastne funkcionarje za Istro in Dalmacijo.¹⁵ V svoje roke je prevzelo še poveljstvo vojske, stopilo v stik z zavezniškimi vladami in pooblastilo Jugoslovanski odbor, politično organizacijo hrvaških, srbskih in slovenskih političnih emigrantov iz Avstro-Ogrske, ki so se med vojno v tujini zavzemali za ustanovitev jugoslovanske države, da ga zastopa v tujini.¹⁶ Organiziralo je samostojen sistem oblasti Države SHS,¹⁷ "ki je bila znotraj *najvišja*, navzven pa *neodvisna*, torej *suverena* in glede na to *državna oblast*".¹⁸ Država SHS je imela še to prvo svojo državnosti.¹⁹

Država SHS je imela tudi sposobnost vzpostaviti odnose z drugimi državami. To so dokazali ne glede na to, da zavezniške in pridružene države niso priznale Države SHS kot države po meddržavnem pravu. To je Narodno Vijeće seveda želelo doseči,²⁰ vendar prizadevanja za mednarodno priznanje Države SHS niso bila uspešna vse do konca njenega obstoja.²¹ 28. novembra 1918 je Narodno Vijeće ugotavljalo, da "kljub vsem simpatijam, ki so ji jih od začetka pokazale in danim obljubam glede njenega priznanja, Jugoslavija (Država SHS – op. J. P.) še ni priznana kot država s strani zavezniških vlad in ameriške vlade".²² Uradno priznanje Države SHS pa je še vedno pričakovalo.²³ Ta je pomenila mednarodno politično dejstvo, saj priznanje države nima konstitutivnega pomena, ampak deklarativnega.²⁴ Z njim se ugotovi in razglasi, da določena država obstaja, česar ni mogoče storiti, če je predhodno ni.²⁵

Do mednarodnega priznanja Države SHS ni prišlo, ker so zavezniške in pridružene države ob koncu prve svetovne vojne mednarodni položaj namenoma ocenjevale, kot da Avstro-Ogrska še vedno obstaja. S tem so zagotovile, da je lahko italijansko vrhovno poveljstvo (kot mandatar sil Antante) 3. novembra 1918 v Padovi sklenilo pogodbo o premirju s predstavništvom avstro-ogrskega vrhovnega poveljstva. Italiji je prav stališče, da Avstro-Ogrska še vedno obstaja,

¹⁵ *Grada 2*, str. 417, 456, 465; Čulinović, *Državnoppravna historija 1*, str. 343.

¹⁶ Čulinović, *Državnoppravna historija 1*, str. 343.

¹⁷ O tem glej tudi Čulinović, *Državnoppravna historija 1*, str. 343–344; isti, *Razvitak*, str. 127–128, 137–138.

¹⁸ Čulinović, *Državnoppravna historija 1*, str. 345. O tem glej tudi isti, *Razvitak*, str. 138.

¹⁹ Čulinović, *Razvitak*, str. 138.

²⁰ O tem glej Perovšek, *Slovenski prevrat 1918*, str. 106.

²¹ Bogdan Krizman, "Narodno Vijeće Slovenaca, Hrvata i Srba' u Zagrebu i talijanska okupacija na Jadranu 1918. godine: grada o vanjskoj politici Predsjedništva Narodnog vijeća SHS od 29. X. do 1. XII. 1918", *Analitičarskog instituta 1* (1956), str. 86 (dalje: Krizman, "Narodno Vijeće SHS").

²² *Grada 2*, str. 660.

²³ Prav tam.

²⁴ Ivan Tomšič, "Razpad Avstro-Ogrske in nastajanje slovenske državnosti", *Naši razgledi*, 7. 11. 1969, št. 21 (428), str. 626. Prim. tudi Jovan Stefanović, *Ustavno pravo FNR Jugoslavije i komparativno: knjiga I* (Zagreb, 1956), str. 148 (dalje: Stefanović, *Ustavno pravo*).

²⁵ Čulinović, *Razvitak*, str. 138. Prim. tudi Stefanović, *Ustavno pravo*, str. 148.

zagotavljalo pravno osnovo s predstavnikom te države voditi pogajanja in skleniti omenjeno pogodbo. Z njo so potrdili pravico Italije oziroma antantnih sil do zasedbe tistega jugoslovanskega ozemlja, ki so ji ga obljubili z Londonskim sporazumom, kot tudi drugega jugoslovanskega ozemlja, če bi se zaveznikom zdelo potrebno, da ga zasedejo ali na njem obdržijo red. Omenjena pogodba o premirju je temeljila v izmisleku, saj Avstro-Ogrske 3. novembra 1918 ni bilo več. Na njenem prejšnjem ozemlju so nastale nove države: Država SHS, Češko-slovaška, Poljska, Madžarska in Nemška Avstrija. Tak izmislek pa je zmagovita Antanta potrebovala za izpeljavo svojih političnih načrtov, posebej Londonskega sporazuma.²⁶ Zato Države SHS niso priznali.

Kljub nepriznanju Države SHS pa je zavezniška stran pokazala, da upošteva državnopravno spremembo na jugu nekdanje monarhije. Britanski premier David Lloyd George, italijanski ministrski predsednik Vittorio Emanuele Orlando, predsednik francoske vlade Georges Clemenceau in svetovalec predsednika ZDA Woodrowa Wilsona polkovnik Edward M. House so v skupnem telegramu 2. novembra 1918 odgovorili na sporočilo, ki ga je poveljnik jugoslovanske vojne mornarice v Puli, kontraadmiral Metod Čiril Koch, 1. novembra 1918 poslal poveljniku zavezniškega ladjevja ZDA. Koch ga je seznanil, da je Narodno Vijeće "28. oktobra formiralo začasno vlado, ki je 31. oktobra prevzela celotno avstrijsko floto, vojno pristanišče in trdnjavo Pula". Obenem je sporočil, da je zaradi vdora italijanskih pomorskih častnikov v pristanišče Pulo obstanek tamkajšnjega ladjevja v nevarnosti. Ameriškega poveljnika je prosil, naj ladjeve v Puli vzame pod zaščito svojega ladjevja ali ladjevja države, "nezainteresirane v naših nacionalnih vprašanjih".²⁷ Svoj odgovor so George, Orlando, Clemenceau in House s "prijateljskimi pozdravi" poslali "poveljnikom flote Pula". Naslovili so ga na Kocha, člana Osrednjega odbora Narodnega Vijeća dr. Anteja Trešić-Pavičića in poverjenika Narodnega Vijeća za socialno skrbstvo Vilima Bukšega. Pozvali so jih, "da takoj pod belo zastavo odpotujejo na Krf in se postavijo na razpologo vrhovnemu poveljniku (zavezniških) sil".²⁸

Da zavezniške države upošteva državnopravno spremembo na jugu nekdanje Avstro-Ogrske, je dokazalo tudi sporočilo glavnega zavezniškega

²⁶ Čulinović, *Razvítak*, str. 138.

²⁷ *Grada 2*, str. 442. Kot zanimivost dodajam, da je bil Koch ljubljčan, njegova mati pa Angležinja. ("Dnevne vesti. *Poveljnik jugoslovanske mornarice Ljubljčan*", *Slovenski narod*, 4. 11. 1918, št. 260, str. 4.) Slovenskega rodu je bil tudi pomočnik načelnika štaba jugoslovanskega vojnega ladjevja (po smrti načelnika je opravljal njegove posle) fregatni poročnik Vladimir Trost. (Peter Gspan, "Mornariški častnik Vladimir Trost", *MNZ.SI* (2013), str. 15; "Dnevne novice. *† Vladimir Trost*", *Slovenec*, 11. 12. 1919, št. 237, str. 3.) – Narodno Vijeće je 31. oktobra 1918 v Puli prevzelo 12 vojnih ladij, 11 križark, 56 torpedovk in 18 rušilcev iz sestava nekdanje avstro-ogrske vojne mornarice. (Krizman, "Narodno Vijeće SHS", str. 87. O kasnejšem prevzemu vojne mornarice Države SHS s strani Kraljevine Italije glej str. 85, 86, 95–99.)

²⁸ *Grada 2*, str. 455.

poveljnika na solunski fronti francoskega generala Louisa Francheta d'Espereja Narodnemu Vijeću 6. novembra 1918. Sporočil je, da zavezniške vojaške sile na vzhodu

z navdušenjem pozdravljajo jugoslovansko Narodno vijeće v Zagrebu in Ljubljani kot tudi novo kopensko in pomorsko jugoslovansko oboroženo silo /.../. Zavezniki računajo, da bodo jugoslovanske enote v Zagrebu in Ljubljani nemudoma stopile v tesno sodelovanje z zavezniškim poveljstvom v Beogradu.

To bo "znak zedinjenja v krvi proti skupnemu sovražniku vseh Slovanov, osvobojenih izpod jarma Habsburžanov".²⁹ D'Espere je svojo namero, da bo odposlal sporočilo Narodnemu Vijeću, izrazil že v začetku novembra 1918. 2. novembra 1918 je srbski oficir za zvezo v štabu zavezniškega glavnega poveljstva v Solunu, konjeniški major Mirko Marinković, načelniku štaba srbskega vrhovnega poveljstva vojvodi Živojinu Mišiću sporočil, da "ima komandant zavezniške vojske namero, da z radiogramom pošlje pozdrav jugo-slovanski [er. državi] in njeni floti ter vojski kot novim prijateljem in zaveznikom".³⁰

Spremenjeno politično in državnoopravno stanje na jugu nekdanje monarhije je priznaval tudi zadnji habsburški vladar Karel I. Dan po nastanku Države SHS, 30. oktobra 1918, je ukazal, naj Narodnemu Vijeću predajo avstro-ogrsko vojno mornarico.³¹ Vojno ministrstvo na Dunaju je 31. oktobra 1918 sporočilo v Zagreb, da "se predajo vse vojne ladje, vse trdnjave na obalah Jadranskega morja ter vse mornariške naprave jugoslovanskemu Narodnemu vijeću". Prosil je še, "da Narodno vijeće odpošlje svoje zaupnike, da prevzamejo vojne ladje, utrdbe in vse mornariške naprave v Kotoru, Šibeniku, Reki, Pulju in Trstu".³² Gledanje Karla I. na Državo SHS je pokazala tudi izjava poveljnika 1. soške armade podmaršala Wenzla barona Wurma na sestanku, ki ga je 5. novembra 1918 z njim imel predsednik slovenske Narodne vlade Josip vitez Pogačnik. Wurm je izjavil, "da pripozna suverenost proste jugoslov. države, katero je priznalo tudi Nj. Veličanstvo", in da je "pripravljen priti tudi sam [Wurm – op. J. P.] k vladi in to ponoviti".³³

Državnoopravno spremembo in oblast Narodnega Vijeća na jugoslovanskem ozemlju, ki je bilo do 29. oktobra 1918 vključeno v avstro-ogrski državni okvir, so upoštevali še drugi politični in diplomatski dejavniki. Madžarski naro-

²⁹ Prav tam, str. 490.

³⁰ Prav tam, str. 455.

³¹ Čulinović, *Razvitak*, str. 139.

³² *Grada* 2, str. 430.

³³ *Sejni zapisniki Narodne vlade Slovencev, Hrvatov in Srbov v Ljubljani in Deželnih vlad za Slovenijo : 1918–1921 : 1. del : od 1. nov. 1918 do 26. feb. 1919*, ur. Peter Ribnikar (Ljubljana, 1998), str. 75 (dalje: *Sejni zapisniki 1*).

dni svet, predsednik poljske vlade Ignacy Daszynski, dunajski apostolski nuncij, državni tajnik za zunanje zadeve Nemške Avstrije dr. Otto Bauer, ameriško poslanstvo iz Berna, romunski narodni svet, danski ministrski predsednik in bavarsko poslanstvo na Dunaju so, večinoma zaradi gospodarskih, prometnih in drugih potreb, poslali pozdrave ter različne prošnje in obvestila Narodnemu Vijeću v Zagrebu.³⁴ S tem so dejansko priznali obstoj Države SHS.³⁵ Stališče o suverenosti zagrebškega Narodnega Vijeća se je uveljavilo tudi v diplomatskem vrhu Ruske sovjetske federativne socialistične republike.³⁶

Država SHS je imela tudi formalne zunanje odnose z drugimi državami. Svoje diplomatske in vojaške predstavnike so v Zagreb poslale Poljska, Madžarska in Češkoslovaška, Narodno Vijeće pa je poslalo svoje konzularne predstavnike v Prago, na Dunaj in v Budimpešto. Svojega predstavnika je v Zagrebu imelo tudi srbsko vrhovno poveljstvo, v Beogradu pa je deloval konzularni predstavnik Narodnega Vijeća. Tudi nizozemska kraljevska vlada si je prizadevala, da bi v Državi SHS deloval njen konzularni predstavnik. Narodno Vijeće glede tega ni imelo zadržkov, vendar nizozemski predstavnik svojih poslov ni prevzel.³⁷

Država SHS torej ni bila povsem mednarodno nepriznana. Bila je sposobna imeti zunanje odnose z drugimi državami in je izpolnjevala še zadnjo od zahtev mednarodnega prava za nastanek in obstoj držav. Dejstvo, da ni bila splošno in izrecno mednarodno priznana, je pomenilo le, da bi bil meddržavnopравни

³⁴ Grada 2, str. 488–489; Čulinović, *Razvitak*, str. 138–139; Bogdan Krizman, "Predstavnički Predsjedništva 'Narodnog Vijeća SHS' u Budimpešti, Beču i Pragu 1918", *Historijski zbornik* 10, št. 1–4 (1957), str. 24, 41 (dalje: Krizman, "Predstavnički Narodnog Vijeća"), isti, "Narodno Vijeće SHS", str. 91; Arnold Suppan, *Jugoslawien und Österreich 1918–1938 : bilaterale Aussenpolitik im europäischen Umfeld* (Wien – München, 1996), str. 121 (dalje: Suppan, *Jugoslawien und Österreich*); Jurij Perovšek, "Slovenska samostojnost v Državi SHS", v: *Slovenske zamisli o pribodnosti okrog leta 1918 : Narodna vlada, Država SHS in slovenske zamisli o pribodnosti pred letom 1918 in po njem : simpozij 1998*, ur. Peter Vodopivec (Ljubljana, 2000), str. 27, op. 29.

³⁵ Prim. Peter Vodopivec, *Od Poblinoe slovnice do samostojne države : slovenska zgodovina od konca 18. stoletja do konca 20. stoletja* (Ljubljana, 2006), str. 162.

³⁶ France Klopčič, *Kritično o slovenskem zgodovinskoisju* (Ljubljana, 1977), str. 281. Podrobneje o tem glej str. 279–285.

³⁷ Ferdo Čulinović, *Državnopravna historija jugoslavenskih zemalja XIX. i XX. vijeka : druga knjiga : Srbija – Crna gora – Makedonija : Jugoslavija 1918.–1945.* (Zagreb, 1954), str. 201, isti, *Razvitak*, str. 138–139; Krizman, "Predstavnički Narodnog Vijeća", str. 23–43, isti, "Narodno Vijeće SHS", str. 88, 90, isti, *Raspad Austro-Ugarske i stvaranje jugoslavenske države* (Zagreb, 1977), str. 151–162; Grada 2, str. 648; Matjaž Bizjak, *Slovenska vojska 1918–1919 in formiranje Dravske divizijske oblasti : magistrska naloga* (Ljubljana, 2001), str. 82–83, 94. V zvezi s predstavljanjem Države SHS v tujini, lahko opozorimo še na "Zastopstvo Jugoslovanov za Nemško Avstrijo" v Gradcu. Po svoji pobudi so ga oblikovali tam živeči Slovenci, Hrvati in Srbi, štelu pa je osem članov. "Zastopstvo" je imelo namen predstavljati interese Jugoslovanov na nemškem Štajerskem na vseh področjih in je prosilo, da bi v Gradcu ustanovili konzulat Države SHS, ki bi mu Narodna vlada v Ljubljani v vseh pogledih pomagala. – *Sejmi zapi-sniki 1*, str. 122; "Dnevne vesti. Zastopništvo Jugoslovanov na Nemškem Štajerskem", *Slovenski narod*, 25. 11. 1918, št. 280, str. 4.

položaj Države SHS v svetu ugodnejši, če bi to priznanje dobila.³⁸ Sicer pa morebitna ocena, da Država SHS sploh ni bila mednarodno priznana, ne vzdrži.³⁹ Državo SHS sta individualno mednarodno priznali Nemška Avstrija in Madžarska Demokratična Republika, posredno pa tudi Kraljevina Srbija. Izvršni odbor začasne Narodne skupščine za Nemško Avstrijo je 30. oktobra 1918 naznanil predsedniku ZDA Wilsonu ustanovitev nemškoavstrijske države in priznal Češkoslovaško in Jugoslavijo "kot popolnoma neodvisni državi". Izjavil je, da je pripravljen prepustiti "vsa sporna vprašanja s tema *novima državama* (podčrtal J. P.) mednarodnemu razsodišču".⁴⁰ Dobro tri tedne kasneje je nemškoavstrijski državni tajnik za zunanje zadeve, Bauer, v telegramu z dne 22. novembra 1918, ki ga je naslovil na slovensko Narodno vlado in zagrebško Narodno Vijeće, posebej poudaril resno voljo "po ohranitvi prijaznih sosedskih odnosov z jugoslovansko državo [Državo SHS – op. J. P.]".⁴¹

Jasno je bilo tudi madžarsko individualno mednarodno priznanje Države SHS. Diplomatski predstavnik Madžarske demokratične republike, madžarski opolnomočeni minister in nekdanji veliki župan bačke županije Aladar Balla, je ob svojem prihodu v Zagreb v prostorih Narodnega Vijeća izjavil, da je z "zaupanjem madžarskega Narodnega sveta in madžarske ljudske vlade pooblaščen", da pozdravi "Narodno vijeće popolno *svobodno nastale suverene jugoslovanske države* [podčrtal J. P.]". To je podkrepil s poudarkom, da je pooblaščen že sedaj utirati "pot bratskemu odnosu in sporazumu med dvema sosednjima državama, in to jugoslovansko in madžarsko državo". Kajti povsem suveren madžarski narod in vlada Mihajla grofa Károlyja želita "vzpostaviti in omogočiti najiskrenejšo bratsko zvezo z *državo Slovencev, Hrvatov in Srbov* [podčrtal J. P.]".⁴²

Odnos med Državo SHS in Kraljevino Srbijo so v mednarodnem pogledu opredelili na znani konferenci o jugoslovanski združitvi 6.–9. novembra 1918 v Ženevi.⁴³ Pod pritiskom britanskega državnega sekretarja za zunanje zade-

³⁸ Prim. Ivan Tomšič, "Razpad Avstro-Ogrske in nastajanje slovenske državnosti", *Naši razgledi*, 7. 11. 1969, št. 21 (428), str. 626.

³⁹ Čulinović, *Državno-pravna historija 1*, str. 345.

⁴⁰ Suppan, *Jugoslawien und Österreich*, str. 118.

⁴¹ Prav tam, str. 121.

⁴² *Grada 2*, str. 532.

⁴³ Na konferenci o združitvi Države SHS in Kraljevine Srbije v skupno jugoslovansko državo so predstavniki Države SHS (vodil jih je predsednik Narodnega Vijeća dr. Anton Korošec), Jugoslovanskega odbora (vodil jih je dr. Ante Trumbić) in srbske kraljevske vlade ter sporazumno izbranih parlamentarnih skupin srbske Narodne skupščine (vodil jih je Nikola Pašić) podpisali sporazum o oblikovanju skupne države na federativni osnovi. T. i. ženevski sporazum je določal, da bosta v združeni jugoslovanski državi vlada Kraljevine Srbije in Narodno Vijeće vsak na svojem ozemlju še naprej imela avtonomno oblast, dokler konstituenta Srbov, Hrvatov in Slovencev ne bo določila novega ustroja jugoslovanske skupnosti. Ker se je tako zamišljeno oblikovanje jugoslovanske države razlikovalo od velikosrbskega koncepta jugoslovanske združitve, je Pašić po ostri reakciji vladajočih srbskih krogov

ve Arthurja Jamesa Balfourja in predsednika francoske republike Raymonda Poincarreja⁴⁴ je predsednik srbske kraljevske vlade in minister za zunanje zadeve Nikola Pašić 8. novembra 1918 priznal zagrebško Narodno Vijeće "kot reprezentanta in vladu" Slovencev, Hrvatov in Srbov iz nekdanje monarhije.⁴⁵ Istega dne je poslanikom Kraljevine Srbije v Parizu, Londonu, Washingtonu in Rimu poslal navodilo, naj vladi, pri kateri so akreditirani, to sporočijo in obenem storijo potreben korak, da tudi ona prizna Narodno Veće kot legitimno vladu "rečenih narodov".⁴⁶ O tem je obvestil predsednika Narodnega Vijeća Korošca. Sporočil mu je tudi, da srbska "kraljevska vlada sprejema na znanje, da je Narodno Veće poverilo predsedniku Jugoslovanskega odbora v Londonu g. Trumbiću mandat, da ga predstavlja pri Zaveznikih vse do takrat, dokler ne bo ustvarjen skupni organ za diplomatsko akcijo".⁴⁷ Pašićevo izrecno priznanje Narodnega Vijeća kot zakonite vlade Slovencev, Hrvatov in Srbov iz nekdanje Avstro-Ogrske je pomenilo, da sočasno ni priznal tudi Države SHS.⁴⁸ Vendar je "srbska vlada objektivno s priznanjem Narodnega veća SHS priznala tudi novo državo SHS".⁴⁹ Ker je srbska stran nato od ženevskega sporazuma odstopila, sta Pašićevo priznanje Narodnega Vijeća in njegov mednarodnopravni značaj ostala mrtva črka na papirju. Ob jugoslovanski državni združitvi 1. decembra 1918 jo je oživil srbski prestolonaslednik Aleksandar Karadorđević. Prestolonaslednik Aleksandar je tedaj izjavil, da razglša "zedinjenje Srbije z deželami neodvisne države Slovencev, Hrvatov in Srbov [podčrtal J. P.] v enotno kraljestvo Srbov, Hrvatov in Slovencev".⁵⁰ Aleksandrova izjava je hkrati potrdila, da je bila

in dvora skupaj z vladu odstopil in na ta način razveljavil ženevski sporazum. Pri tem velja opozoriti, da si je Korošec na Ženevski konferenci (neuspešno) prizadeval, da bi kot enega od enakopravnih dejavnikov jugoslovanske združitve upoštevali tudi Kraljevino Črno goro. (Jurij Perovšek, "Srečanje dr. Antona Korošca in ing. Dragotina Gustinčiča novembra 1918 v Ženevi", *Prispevki za novejšo zgodovino* 50, št. 1 (2010), str. 189–192.) Literaturo o Ženevski konferenci glej v Jurij Perovšek, *Slovenska osamosvojitev v letu 1918 : študija o slovenski državnosti v Državi Slovencev, Hrvatov in Srbov* (Ljubljana, 1998), str. 73, op. 52 (dalje: Perovšek, *Slovenska osamosvojitev 1918*). O konferenci glej tudi Andrej Rahten, *Od Majniške deklaracije do habsburške detronizacije : slovenska politika v času zadnjega habsburškega vladarja Karla* (Celje, 2016), str. 182–199.

⁴⁴ O tem glej Krizman, "Narodno Vijeće SHS", str. 92.

⁴⁵ *Grada* 2, str. 523.

⁴⁶ Prav tam, str. 513.

⁴⁷ Prav tam, str. 514.

⁴⁸ Momčilo Zečević, *Slovenska ljudska stranka in jugoslovansko zedinjenje 1917–1921 : od majniške deklaracije do vidovdanske ustave* (Maribor, 1977), str. 151 (dalje: Zečević, *Slovenska ljudska stranka*).

⁴⁹ Prav tam. O tem glej tudi Janko Pleterski, *Narodi, Jugoslavija, revolucija* (Ljubljana, 1986), str. 130, isti, "29. oktober 1918", *Glasnik Slovenske matice* 13, št. 1 (1989), str. 33 (dalje: Pleterski, "29. oktober 1918").

⁵⁰ *Grada* 2, str. 675. Enako je izjavo Aleksandra Karadorđevića ocenil tudi Anton Štebi. V svojem delu 29. oktober je zapisal, da je bila z razglasitvijo združitve Države SHS in Kraljevine Srbije "priznana popolna neodvisna lastna državnost" Srbov, Hrvatov in Slovencev iz Avstro-Ogrske monarhije, zastopanih po Narodnem Vijeću v Zagrebu. – Anton Štebi, 29. oktober (Maribor, 1939), str. 39 (dalje: Štebi, 29. oktober).

Država SHS ob Kraljevini Srbiji druga država-predhodnica leta 1918 oblikovane Kraljestva SHS.

Na podlagi povedanega lahko ugotovimo, da je bila Država SHS stvarna državna skupnost,⁵¹ v okviru katere so Slovenci leta 1918 živeli v času med razpadom habsburške monarhije in oblikovanjem Kraljestva SHS. V Državi SHS so udeleženi svojo narodnopolitično suverenost. Leta 1923 je Fran Erjavec ocenil, da so

v tej burni dobi /.../ pokazali Slovenci najočitneje vse svoje vrline in vse svoje napake, gotovo pa je, da spadajo tedanji meseci med najlepša poglavja slovenske zgodovine. V najtežjih okoliščinah so bili navezani izključno le na svojo silo in na svoje sposobnosti in priznati je treba, da so se izkazali v tej težki preizkušnji za izrazito državotvoren faktor, pred vsem pa za sijajne organizatorje.⁵²

II

Z nastankom Države SHS in vključitvijo Slovencev vanjo se je zanje začela izkušnja njihove konfederativne državnosti. Njen dejavnik je bila prva slovenska nacionalna vlada, Narodna vlada v Ljubljani, ki jo je na predlog slovenskega Narodnega sveta, političnega nadstrankarskega telesa, ki je leta 1918 vodilo boj Slovencev za samoodločbo, 31. oktobra 1918 imenovalo zagrebško Narodno Vijeće.⁵³ Vlado so sestavljali predstavniki vseh tedanjih slovenskih političnih strank: katoliške Vseslovenske ljudske stranke (VLS), liberalne Jugoslovanske demokratske stranke (JDS) in marksistične Jugoslovanske socialnodemokratske stranke (JSDS). Narodna vlada je z izjemo za zunanje zadeve, a vključno z vojaškim, obsegala vsa temeljna področja izvajanja državnoupravnih oblasti. Poleg predsednika je imela dvanajst upravnih oddelkov, t. i. poverjeništev. Vodil

⁵¹ Prim. tudi Lojze Ude, *Slovenci in jugoslovanska skupnost* (Maribor, 1972), str. 176; Zečević, *Slovenska ljudska stranka*, str. 397, isti, *Na zgodovinski prelomnici : Slovenci v politiki jugoslovanske države 1918–1929 : I. knjiga* (Maribor, 1986), str. 183, op. 60 (dalje: Zečević, *Na zgodovinski prelomnici*); Janko Pleterski, *Študije o slovenski zgodovini in narodnem uprašnju* (Maribor, 1981), str. 227; Hodimir Sirotković, "O nastanku, organizaciji, državnopravnim pitanjima i sukcesiji Države SHS nastale u jesen 1918", *Časopis za suvremenu povijest* 24, št. 3 (1992), str. 62, 63; Stanislava Koprivica-Oštrić, "Konstituiranje Države Slovenaca, Hrvata i Srba 29. listopada 1918. godine", *Časopis za suvremenu povijest* 25, št. 1 (1993), str. 45 (dalje: Koprivica-Oštrić, "Konstituiranje Države SHS"). Kot je opozoril Zečević, pa znani publicist in zgodovinar Fran Erjavec – po našem mnenju v tem primeru brez ustrezne analitske poglobitve – v Državi SHS ni videl samostojnega državnega subjekta. (Zečević, *Na zgodovinski prelomnici*, str. 50, op. 28, 183, op. 60.)

⁵² Fran Erjavec, *Slovenci : zemljepisni, zgodovinski, politični, kulturni, gospodarski in socialni pregled* (Ljubljana, 1923), str. 67 (dalje: Erjavec, *Slovenci*).

⁵³ "Državljanii", *Uradni list Narodne vlade SHS v Ljubljani*, 4. 11. 1918, št. 1, str. 1. O primatu Narodne vlade kot prve slovenske nacionalne vlade glej Perovšek, *Slovenski prevrat 1918*, str. 118–120.

Člani prve slovenske Narodne vlade ("Prva slovenska narodna vlada", *Ilustrirani Slovenec*, 28. 10. 1928, št. 44, str. 348–349)

jo je že omenjeni Josip Pogačnik, ki je pripadal VLS. Poleg njega so bili pripadniki VLS v vladi še dr. Janko Brejc (vodil je poverjeništvo za notranje zadeve), dr. Karel Verstovšek (vodil je poverjeništvo za uk in bogočastje), inž. Vladimir Remec (vodil je poverjeništvo za javna dela in obrt), prelat Andrej Kalan (vodil je poverjeništvo za poljedelstvo), dr. Lovro Pogačnik (vodil je poverjeništvo za narodno obrambo) in dr. Anton Breclj (vodil je poverjeništvo za zdravstvo). Predstavniki JDS v vladi so bili dr. Ivan Tavčar (vodil je poverjeništvo za prehrano), dr. Vladimir Ravnihar (vodil je poverjeništvo za pravosodje), dr. Vekoslav Kukovec (vodil je poverjeništvo za finance), dr. Pavel Pestotnik (vodil je poverjeništvo za promet) in dr. Karel Triller (vodil je poverjeništvo za industrijo in trgovino). Predstavniki JSDS v vladi je bil Anton Kristan, ki je vodil poverjeništvo za socialno skrbstvo.⁵⁴ Največ predstavnikov v vladi je imela VLS (7), JDS jih je imela pet, JSDS pa enega. Po Brejčevem pričevanju so člani vlade med seboj tvorno sodelovali, "v Narodni vladi ni prišlo niti enkrat do bojnega glasovanja, temveč so se vse agende reševale soglasno, v političnih zadevah pa so imele

⁵⁴ "Državljeni!", *Uradni list Narodne vlade SHS v Ljubljani*, 4. 11. 1918, št. 1, str. 1.

stranke svobodne roke".⁵⁵ Z liberalne strani se je dela v Narodni vladi na enak način spominjal Kukovec. "Moram reči, da mi bode vedno v prijetnem spominu požrtvovalno in složno delo zaupnikov slovenskih političnih strank v tej narodni vladi," je 29. oktobra in 9. novembra 1934 dejal na predavanjih na Ljudski univerzi v Celju in Mariboru.⁵⁶ To je vidno tudi iz gradiva Narodne vlade.⁵⁷

Narodna vlada je na Slovenskem imela vso oblast in je samostojno odločala o slovenskem političnem, družbenem, kulturnoprosvetnem, gospodarskem in vojaškem razvoju. Posegala je tudi na področje zunanjih zadev, nekatere vlade pa so jo upoštevale pri razvijanju svojih diplomatskih povezav; svojega poverjenika pri Narodni vladi sta imela poljsko in nemškoavstrijsko zunanje ministrstvo, v Ljubljani pa sta delovala še poljski in češkoslovaški vojaški pooblaščenec.⁵⁸ Tak položaj Slovenije v Državi SHS, ko je Narodna vlada presegla prvotno razdelitev izvajanja oblasti v Državi SHS (Narodno Vijeće si je ob njenem nastanku pridržalo vodenje zunanjih in vojaških zadev, izvrševanje pravice pomilostitve, razveljavljanja zakonov in imenovanja višjih uradnikov),⁵⁹ je Narodno Vijeće potrdilo v posebni Naredbi celokupne vlade o prehodni upravi v ozemlju Narodne vlade SHS v Ljubljani (Naredba o prehodni upravi).⁶⁰ Omenjeno naredbo je 21. novembra 1918 razglasila Narodna vlada. Razglasila jo je sporazumno z Narodnim Vijećem in ne morda po njegovem navodilu ali pooblastilu.⁶¹ Kot je ocenil dr. Lovro Bogataj, eden od avtorjev znanega zbornika *Slovenci v desetletju 1918–1928*, je naredba imela značaj mednarodne pogodbe.⁶²

Naredba o prehodni upravi, ki je opredelila izvajanje državne oblasti na Slovenskem, je določala, da je "do onega časa, dokler konstituenta naroda SHS ne ukrene drugače /.../ Narodno veće SHS v Zagrebu najvišji činitelj v državi SHS".⁶³ Narodna vlada mu je priznavala skupno vrhovno oblast "v vseh vprašanih, ki so v zvezi s temeljnimi načeli ujedinjenja naroda Slovencev, Hrvatov in Srbov v

⁵⁵ Janko Brejc, "Od prevrata do ustave", v: *Slovenci v desetletju 1918–1928: zbornik razprav iz kulturne, gospodarske in politične zgodovine*, ur. Josip Mal (Ljubljana, 1928), str. 162 (dalje: Brejc, "Od prevrata do ustave"). Prim. tudi Erjavec, *Slovenci*, str. 68.

⁵⁶ [Vekoslav] Kukovec, *Slovenci 1914: referat dr. Kukovca na Ljudski univerzi v Celju in Mariboru dne 29. oktobra in 9. novembra 1934* (Maribor, 1935), str. 16.

⁵⁷ Glej *Sejni zapiski 1*, str. 53–153.

⁵⁸ O tem glej več Perovšek, *Slovenski prevrat 1918*, str. 132–222.

⁵⁹ O razčlenitvi razmerja med Narodno vlado in Narodnim Vijećem glej tudi Perovšek, *Slovenska osamosvojitve 1918*, str. 77–81, 102–105.

⁶⁰ "Naredba celokupne vlade o prehodni upravi v ozemlju Narodne vlade SHS v Ljubljani", *Uradni list Narodne vlade SHS v Ljubljani*, 21. 11. 1918, št. 11, str. 21–22.

⁶¹ Prav tam, str. 21; Lovro Bogataj, "Uprava v Sloveniji od prevrata 1918 do izvršitve Vidovdanske ustave", v: *Slovenci v desetletju 1918–1928: zbornik razprav iz kulturne, gospodarske in politične zgodovine*, ur. Josip Mal (Ljubljana, 1928), str. 377–378 (dalje: Bogataj, "Uprava v Sloveniji").

⁶² Bogataj, "Uprava v Sloveniji", str. 378.

⁶³ "Naredba celokupne vlade o prehodni upravi v ozemlju Narodne vlade SHS v Ljubljani", *Uradni list Narodne vlade SHS v Ljubljani*, 21. 11. 1918, št. 11, str. 21.

narodno, svobodno, neodvisno, na demokratskih načelih urejeno državo SHS in v vseh vprašanjih, ki jih zastopniki, odposlani v Narodno veče, priznavajo za skupna".⁶⁴ V vseh drugih vprašanjih je imela v Sloveniji vso oblast, s čemer je bila v Državi SHS priznana slovenska državnopravna zasebnost.

Narodno Vijeće, ki je imelo za Slovenijo po sporazumu vrhovno oblast, je z Naredbo o prehodni upravi njeno izvajanje preneslo na Narodno vlado. Naredba je "za ono dobo, dokler konstituenta naroda SHS ne določi ustave države SHS in se ne uveljavi po smislu te ustave definitivni upravni ustroj", odredila, da se upravljanje Slovenije "pod vrhovnim vodstvom Narodnega veća SHS v Zagrebu osredotočuje v 'Narodni vladi SHS v Ljubljani'". Narodno Vijeće v Sloveniji ni bilo neposredni dejavnik državne oblasti. Njen dejanski subjekt je bila Narodna vlada. "Zagrebski Narodni svet [Narodno Vijeće – op. J. P.] vsekakor ni imel ne sredstev ne volje in ne moči, da bi uveljavljal neposredno oblast nad slovenskim prostorom."⁶⁵ Zato je Naredba o prehodni upravi tudi določila, da "Narodna vlada SHS v Ljubljani upravlja" slovensko "ozemlje v imenu Narodnega veća SHS v Zagrebu".⁶⁶ S tem pooblastilom je bila potrjena že izvajana praksa, da v Sloveniji samostojno izvršujejo odločitve Narodnega Vijeća organi Narodne vlade ter da so te odločitve obvezne za Slovenijo potem, ko jih sprejmejo in razglasijo ti organi. Z Naredbo o prehodni upravi je bila skozi razmerje med Narodno vlado in Narodnim Vijećem Država SHS konfederativno sestavljena država, "v kateri je Slovenija tvorila nekaj del realne unije".⁶⁷ V materialnopravnem pogledu je imela konfederativno državnost.⁶⁸ Po Metodu Mikužu je Država SHS "obsegala 'neodvisne države' Dalmacijo, Bosno in Hercegovino, Hrvaško

⁶⁴ Prav tam.

⁶⁵ Igor Grdina, "Biografski portret Ivana Tavčarja", v: *Tavčarjev zbornik*, ur. Igor Grdina (Ljubljana, 2015), str. 73.

⁶⁶ "Naredba celokupne vlade o prehodni upravi v ozemlju Narodne vlade SHS v Ljubljani", *Uradni list Narodne vlade SHS v Ljubljani*, 21. 11. 1918, št. 11, str. 21.

⁶⁷ Sergij Vilfan, *Pravna zgodovina Slovencev* (Ljubljana, 1996), str. 469 (dalje: Vilfan, *Pravna zgodovina Slovencev*).

⁶⁸ O državnosti Slovenije v Državi SHS glej tudi Ivan Tomšič, "Razpad Avstro-Ogrske in nastajanje slovenske državnosti", *Naši razgledi*, 7. 11. 1969, št. 21 (428), str. 625–626; Zečević, *Na zgodovinski prelomnici*, str. 183; Pleterski, "29. oktober 1918", str. 32, 33; Dušan Nečak, "Jugoslavija, historična nujnost ali napaka?", *Časopis za zgodovino in narodopisje* 65=Nv30, št. 1 (1994), str. 69; Miroslav Stiplovšek, *Slovenski parlamentarizem 1927–1929 : avtonomistična prizadevanja skupščin ljubljanske in mari-borske oblasti za ekonomsko-socialni in prosvetno-kulturni razvoj Slovenije ter za udejanjenje parlamentarizma* (Ljubljana, 2000), str. 9, 15, 18; Peter Vodopivec, *Od Poblinove slovnice do samostojne države : slovenska zgodovina od konca 18. stoletja do konca 20. stoletja* (Ljubljana, 2006), str. 162; Ivan Kristan, "Razvoj slovenske državnosti in občine Škofja Loka", v: *3 obletnice osamosvojitve*, ur. Ivan Kristan (Škofja Loka, 2016), str. 5. Prim. tudi Bogataj, "Uprava v Sloveniji", str. 379; Zečević, *Slovenska ljudska stranka*, str. 398; Koprivica-Oštrič, "Konstituiranje Države SHS", str. 51; Miroslav Stiplovšek, "Prizadevanja za avtonomijo Slovenije od ustanovitve jugoslovanske države do kraljeve diktature (1918–1929)", *Časopis za zgodovino in narodopisje* 65=Nv30, št. 1 (1994), str. 79; Janko Prunk, Cirila Toplak, *Parlamentarna izkušnja Slovencev* (Ljubljana, 2005), str. 82; Janko Prunk, Marjetka Rangus,

s Slavonijo, Reko in Slovenijo. Taka je bila takrat narodova volja."⁶⁹

Konfederativno državnost Slovenije v Državi SHS je kazalo tudi določilo Naredbe o prehodni upravi, po kateri je bila Narodna vlada na slovenskem ozemlju "za vsa oblastva, vse urade in javne organe, kar jih je v tem ozemlju, najvišja upravna oblast in službena instanca".⁷⁰ Zato ni bilo "odloka ali naredbe Narodne vlade SHS v Ljubljani, oziroma njenih oddelkov ali kakršnegakoli drugega oblastva, zoper katerega, oziroma zoper katero bi bila dopustna pritožba ali kako drugo pravno sredstvo na instance izven države SHS".⁷¹ Naredba je določala, da zoper sodbe in druge ukrepe višjih deželnih sodišč ter deželnih in okrožnih sodišč, "ki jih ta izdajajo kot sodišča druge stopnje, odslej ni daljnega pravnega sredstva". Določala je še, da višja deželna sodišča dokončno sodijo tudi v vseh tistih pravnih zadevah, v katerih je bilo po dotedanjih določilih pristojno avstrijsko vrhovno in kasacijsko sodišče. Višje deželno sodišče v Ljubljani je odločalo tudi "o medčasno že vloženih, pa še ne rešenih pravnih sredstvih na avstrijsko vrhovno in kasacijsko sodišče". Naredba je tudi odredila, da "zoper odločbe finančnega ravnateljstva v Trstu in finančnega deželnega ravnateljstva v Ljubljani ter zoper sodbe dohodarstvenega višjega sodišča v Ljubljani v upravnopravnih in kazenskih zadevah ni pritožbe".⁷² Kot najvišja oblast v Sloveniji

Sto let slovenskih političnih strank 1890–1990 (Ljubljana, 2014), str. 101. V nasprotju z navedenimi avtorji Walter Lukan v slovensko državnost v Državi SHS ni prepričan. Svoje razčlenitve tega vprašanja ob tem ne podaja. (Walter Lukan, *Iz "črnožolte kletke narodov" v "zlatu svobodo"? : habsburška monarhija in Slovenci v prvi svetovni vojni* (Ljubljana, 2014), str. 139, op. 399.)

⁶⁹ Metod Mikuž, "1917–1921 : Narodni svet", v: Zdenko Čepič ... [et al.], *Zgodovina Slovencev* (Ljubljana, 1979) str. 604.

⁷⁰ "Naredba celokupne vlade o prehodni upravi v ozemlju Narodne vlade SHS v Ljubljani", *Uradni list Narodne vlade SHS v Ljubljani*, 21. 11. 1918, št. 11, str. 21. – Tak položaj Narodne vlade v Državi SHS je leta 1919, ob uveljavljanju vsejugoslovanskega državnega centralizma v Kraljevini SHS (državo so preimenovali v začetku januarja 1919), priznaval celo takratni vodilni jugoslovanski unitaristični in centralistični politik Svetožar Pribičević. Kot minister za notranje zadeve je 3. marca 1919 v Ljubljano poslal dopis, v katerem je opozarjal, da se Deželna vlada za Slovenijo, ki je stopila na mesto prejšnje Narodne vlade, ne more opirati na njeno "naredbo od 14. novembra 1918 št. 111, Uradni list št. XI. o prehodni upravi na ozemlju Narodne vlade SHS v Ljubljani (naredbo so datirali s 14. novembrom 1918 – op. J. P.)". S to naredbo je "tedanja vlada določila, da je za vse pod njeno območje spadajoče ozemlje, kakor tudi za vsa oblastva, vse urade in javne organe, kar jih je v tem ozemlju, najvišja upravna oblast in službena instanca. Po tej naredbi je tudi deželna (Narodna – op. J. P.) vlada vodila vso upravo suvereno, izvzemivši skupna vprašanja, glede katerih je bila vezana na navodila narodnega veča v Zagrebu. Čim pa je bilo meseca decembra preteklega leta (1. decembra 1918 – op. J. P.) proglašeno ujedinjenje vseh Jugoslovancev pod žezlom dinastije Karadjordjevičev in čim je bilo imenovano prvo ministristvo Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, se je upravni položaj v Sloveniji bistveno spremenil. Deželna (Narodna – op. J. P.) vlada v Ljubljani je prenehala biti najvišja upravna oblast in službena instanca za Slovenijo in kot taka je nastopila centralna vlada v Beogradu." (Jože Šorn, *Slovensko gospodarstvo v poprevratnih letih 1919–1924* (Ljubljana, 1997), str. 79–80).

⁷¹ "Naredba celokupne vlade o prehodni upravi v ozemlju Narodne vlade SHS v Ljubljani", *Uradni list Narodne vlade SHS v Ljubljani*, 21. 11. 1918, št. 11, str. 21.

⁷² Prav tam.

je Narodna vlada imela ministrsko kompetenco.⁷³ Naredba poverjenišтва za notranje zadeve, objavljena 12. novembra 1918, je določala, da je treba vložiti pritožbo, "ako gre /.../ zoper odločbo kakega ministrstva /.../ pri Narodni vladi SHS v Ljubljani".⁷⁴ Narodna vlada je odločala dokončno in brez pravice pritožbe, kajti zoper razsodbe Narodne vlade ni bilo več pritožbe na nobeno višjo instanco, ker take instance ni bilo.⁷⁵ To lepo ponazarja državnopravno subjektiviteto Slovenije v Državi SHS in utemeljuje trditev, da je Narodna vlada "delala neodvisno, ter niso bile med državo S. H. S. in Slovenijo skupne niti one stvari, ki so bile n. pr. med Avstrijo in Ogrsko. Narodna vlada je imela celo svoj vojaški resort in je po predsedstvu Narodne vlade vsaj deloma izvrševala tudi zunanjepolitične posle."⁷⁶ S tem je bila na slovenskem ozemlju edina, popolna in pravno najvišja oblast in nosilka slovenske samostojnosti v Državi SHS.⁷⁷ To je dobro izrazil Oklic poverjenišтва za narodno obrambo, ki so ga 26. novembra 1918 objavili v *Uradnem listu* Narodne vlade. V njem so poudarili, da je avstrijska država razpadla in avstrijskega cesarstva ni več. Na avstrijskem ozemlju so ustanovili

novе države in vsa oblast bivše Avstrije je prešla na te nove države. Na jugu Avstrije se je ustanovila nova *Jugoslavija*, ki združuje v sebi vse Slovence, Hrvate in Srbe. Najvišjo oblast v tej državi ima Narodno veće v Zagrebu, neposredno oblast nad Slovenci ima Narodna vlada v Ljubljani. Ta narodna vlada je stopila na mesto bivše avstrijske vlade.⁷⁸

To je pomenilo, da so na slovenskem ozemlju sami izvajali suvereno oblast. T. i. ljubljansko vlado je Ivan Tavčar kasneje označil za "edino avtoriteto, ki je

⁷³ Bogataj, "Uprava v Sloveniji", str. 381. Glej tudi Dragotin Trstenjak, "Uprava v Sloveniji", v: *Spominski zbornik Slovenije : ob dvajsetletnici Kraljevine Jugoslavije*, ur. Jože Lavrič, Josip Mal in France Stele (Ljubljana, 1939), str. 110 (dalje: Trstenjak, "Uprava v Sloveniji").

⁷⁴ "Naredba poverjenišтва za notranje zadeve", *Uradni list Narodne vlade SHS v Ljubljani*, 12. 11. 1918, št. 5, str. 9.

⁷⁵ Bogataj, "Uprava v Sloveniji", str. 381.

⁷⁶ Prav tam, str. 378. Glej tudi str. 382.

⁷⁷ Ivan Tavčar je leta 1919 ugotavljal, da so bile med naredbami, ki jih je izdala Narodna vlada, "tudi take, da je čisto jasno, da nadomeščajo zakon in da urejujejo zadeve, ki se v konstitucionalnih državah potom naredb legalno urediti ne morejo". Predložene bi morale biti Narodnemu Vijeću v sankcijo. (Ivan Tavčar, "Brez zamere", *Slovenski narod*, 15. 2. 1919, št. 39, str. 1.) Glede na Naredbo o prehodni upravi to ni bilo potrebno oziroma se ni izvajalo. V Kraljevini SHS pa so retrogradno storili še to, in sicer z omenjenim 130. členom Vidovdanske ustave. (O tem glej Perovšek, *Slovenski prevrat 1918*, str. 179.)

⁷⁸ "Oklic", *Uradni list Narodne vlade SHS v Ljubljani*, 26. 11. 1918, št. 13, str. 26.

bila v deželi".⁷⁹ Narodna vlada je slovensko ozemlje imela za svoje,⁸⁰ kar je pokazala tudi z naslovom Naredbe o prehodni upravi. O Sloveniji je govorila tudi kot o "državi SHS slovenskega območja".⁸¹ Individualnost Slovenije v Državi SHS so videli tudi v VLS in JDS. *Slovenec* je 12. novembra 1918 zapisal, da je slovensko ozemlje Države SHS "last Narodne vlade", teden dni kasneje pa je novi slovenski narodnopolitični položaj enačil s "svobodno Slovenijo".⁸² Z liberalne strani je na "slovensko ozemlje države SHS" 23. novembra 1918 opozoril *Slovenski narod*, ljubljanski odvetnik dr. Alojzij Kokalj pa se je malo pred tem na njegovih straneh ozrl na Ljubljano, "naravno središče k državi SHS spadajočega slovenskega ozemlja".⁸³ O tem ali se vidi Slovenija izza Države SHS v socialnodemokratskem taboru niso razmišljali.

Temeljno politično vodilo Narodne vlade je bilo oblikovanje politično in upravno Združene Slovenije.⁸⁴ Narodna vlada je od vsega začetka želela upravljati s celotnim slovenskim ozemljem, kar je bilo vidno skozi različne postopke in delo, ki ga je opravljala in opravila.⁸⁵ Političnoupravno združitev Slovenije je v glavnem izvedla z Naredbo o prehodni upravi. Na ozemlju, ki ga je opredelila kot svoje – "Kranjsko, Goriško, slovenski del Istre, mesto Trst z okolico" ter "Štajersko in Koroško, kolikor sta te deželi del države SHS" –,⁸⁶ je prevzela in združila vse posle nekdanje c.-kr. deželne vlade v Ljubljani in Celovcu in tudi vse posle nekdanjih c.-kr. namestništev v Trstu in Gradcu.⁸⁷ Razpustila je deželni odbor dotedanje vojvodine Kranjske⁸⁸ ter za Koroško, Štajersko, Primorsko in Kranjsko prevzela in združila vse posle dotedanjih deželnih odborov ter avtonomnih

⁷⁹ Ivan Tavčar, "Brez zamere", *Slovenski narod*, 15. 2. 1919, št. 39, str. 1. – Tavčar v navedenem članku tudi opozarja, da člani Narodne vlade niso prisegli novi državi, "kar bi lahko imelo gotove posledice". Po našem mnenju do njih ne bi moglo priti, saj je sam zapisal, da je iz suverenitete Narodnega Viječa (le-to je Narodno vlado tudi imenovalo – op. J. P.) izviral tudi "pravni naslov za novo vlado v Ljubljani". (Prav tam.)

⁸⁰ *Sejni zapisniki* 1, str. 84.

⁸¹ *Sejni zapisniki* 1, str. 144; "Naredba celokupne vlade SHS v Ljubljani o izplačilu službenih prejemkov slovenskih ter tujerodnih uslužbencev v SHS za mesec december 1918", *Uradni list Narodne vlade SHS v Ljubljani*, 30. 11. 1918, št. 15, str. 29.

⁸² "Naša meja", *Slovenec*, 12. 11. 1918, št. 260a, str. 1, "Bolgari pozdravljajo svobodno Slovenijo", *Slovenec*, 19. 11. 1918, št. 266, str. 2.

⁸³ "Dnevne vesti. Pošto in brzojavno ravnateljstvo v Ljubljani", *Slovenski narod*, 23. 11. 1918, št. 278, str. 4, Alojzij Kokalj, "Kranjska Hranilnica", *Slovenski narod*, 19. 11. 1918, št. 273, str. 2.

⁸⁴ Brejc, "Od prevrata do ustave", str. 164.

⁸⁵ Bojan Balkovec, "Katera vlada je prva vlada", *Delo: sobotna priloga*, 9. 4. 2005, št. 82, str. 37.

⁸⁶ "Naredba celokupne vlade o prehodni upravi v ozemlju Narodne vlade SHS v Ljubljani", *Uradni list Narodne vlade SHS v Ljubljani*, 21. 11. 1918, št. 11, str. 21.

⁸⁷ Prav tam.

⁸⁸ "Naredba Narodne vlade SHS v Ljubljani", *Uradni list Narodne vlade SHS v Ljubljani*, 9. 11. 1918, št. 4, str. 7.

Razglasi Narodne vlade.

111.

Naredba celokupne vlade o prehodni upravi v ozemlju Narodne vlade SHS v Ljubljani.

Sporazumno z Narodnim večem Slovencev, Hrvatov in Srbov kot najvišjim predstaviteljem narodne volje celokupnega naroda Slovencev, Hrvatov in Srbov je Narodna vlada SHS v Ljubljani v svrhu prehodne uprave za Kranjsko, Goriško, slovenski del Istre, mesto Trst z okolico in za Štajersko in Koroško, kolikor sta te deželi del države SHS, določila to-le:

I. Občna temeljna določila.

1. Do onega časa, dokler konstituenta naroda SHS ne ukrene drugače, je Narodno veče SHS v Zagrebu najvišji činitelj v državi SHS. Ono odločuje v vseh vprašanjih, ki so v zvezi s temeljnimi načeli ujedinjenja naroda Slovencev, Hrvatov in Srbov v narodno, svobodno, neodvisno, na demokratskih načelih urejeno državo SHS in v vseh vprašanjih, ki jih zastopniki, odposlani v Narodno veče, priznavajo za skupna.

2. Za ono dobo, dokler konstituenta naroda SHS ne določi ustave države SHS in se ne uveljavi po znislu te ustave definitivni upravni ustroj, se je za Kranjsko, za Goriško, za slovenski del Istre, za mesto Trst z okolico in za Štajersko in Koroško, kolikor sta te deželi del države SHS, odredila prehodna uprava, ki se pod vrhovnim vodstvom Narodnega veča SHS v Zagrebu osredotočuje v „Narodni vladi SHS v Ljubljani“.

3. Narodna vlada SHS v Ljubljani upravlja gori pod št. 2 navedeno ozemlje v imenu Narodnega veča SHS v Zagrebu kot del narodne, svobodne, neodvisne, na demokratskih načelih urejene države SHS ter je v vseh skupnih vprašanjih (točka I., št. 1) vezana na navodila Narodnega veča SHS v Zagrebu.

4. Narodna vlada SHS v Ljubljani je sestavljena iz predsednika in poverjenikov.

Vsak poverjenik stoji na čelu upravnega oddelka.

Uvodni del Naredbe o prehodni upravi ("Naredba celokupne vlade o prehodni upravi v ozemlju Narodne vlade SHS v Ljubljani", *Uradni list Narodne vlade SHS v Ljubljani*, 21. 11. 1918, št. 11, str. 21)

oblasti in naprav.⁸⁹ S tem je presegla prejšnjo avstrijsko upravno dvotirnost, ki je temeljila na delitvi na splošno državno in posebno deželno avtonomno upravo.⁹⁰ Z upravno strnitvijo slovenskega ozemlja je utemeljila "*politično-upravno edinico Zedinjeno Slovenijo*".⁹¹ Slovenija, organizirana skupnost pokrajin, naseljenih s Slovenci, je kot taka postala državnopravna enota.⁹² Politicnoupravno združitev slovenskih pokrajin so izvršili "naglo in brez vsakega ugovora, tako samo po sebi umeven je bil vsem Slovencem program zedinjene Slovenije".⁹³ Uresničili so jo v prvi stvarni obliki. Takratna Združena Slovenija je glede na italijansko zasedbo Trsta, Goriške, Istre in postojnskega okrožja na Kranjskem med 3. in 23. novembrom 1918 obsegala večino nekdanje vojvodine Kranjske in slovenski del nekdanje vojvodine Štajerske (do razmejitvene črte z Nemško Avstrijo okoli Radgovne, Šentilja in Kozjaka), na Koroškem pa ozemlje južno od Zilje in Drave ter velikovski okraj. Z izjemo omenjenega ozemlja Koroške je tedanja Združena Slovenija obsegala približno dve tretjini današnjega ozemlja Republike Slovenije.⁹⁴

Poleg povedanega je imela Naredba o prehodni upravi v ureditvi samostojnega življenja Slovencev v Državi SHS še en pomen. Bila je pravni akt, ki je imel značaj ustavnega besedila.⁹⁵ Naredba je v materialnem smislu ugotavljala način državne organizacije na Slovenskem in podrobno predpisovala organizacijo in dejavnost slovenskih organov državne oblasti – Narodne vlade. Formalno in materialno so Naredbo o prehodni upravi kot neke vrste ustavni akt uresničevala njena posamezna določila. Naredba je na različnih področjih opredelila organiziranost slovenske oblasti v Državi SHS in utemeljila ter organizirala družbeno življenje na Slovenskem. Na novo je opredelila tudi ključna vezišča takratnega slovenskega družbenega, političnega, upravnega, javnovarnostnega, gospodarskega in kulturnega življenja. Naredba je začela veljati z dnem

⁸⁹ "Naredba celokupne vlade o prehodni upravi v ozemlju Narodne vlade SHS v Ljubljani", *Uradni list Narodne vlade SHS v Ljubljani*, 21. 11. 1918, št. 11, str. 21.

⁹⁰ O upravni dvotirnosti v avstrijski državni polovici Avstro-Ogrske monarhije glej Vilfan, *Pravna zgodovina Slovencev*, str. 445–446.

⁹¹ Brejc, "Od prevrata do ustave", str. 165.

⁹² Ivan Tomšič, "Razpad Avstro-Ogrske in nastajanje slovenske državnosti", *Naši razgledi*, 7. 11. 1969, št. 21 (428), str. 626; Vilfan, *Pravna zgodovina Slovencev*, str. 469.

⁹³ Silvo Kranjec, "Slovenci na poti v Jugoslavijo", v: *Spominski zbornik Slovenije : ob dvajsetletnici Kraljevine Jugoslavije*, ur. Jože Lavrič, Josip Mal in France Stele (Ljubljana, 1939), str. 60.

⁹⁴ O razmerah na Primorskem ob razpadu Avstro-Ogrske, ko so "mogli primorski Slovenci zadihati prosto le za trenutek" (Dušan Kermauner, *Temeljni problemi primorske politične zgodovine : zlasti v letih 1918–1921*, za tisk pripravil France Klopčič (Ljubljana, 1977), str. 7), italijanski zasedbi Primorskega ozemlja in razmerah na njem v novembru 1918 glej Milica Kacin-Wohinz, *Primorski Slovenci pod italijansko zasedbo : 1918–1921* (Maribor, 1972), str. 44–107; Damijan Guštin, "Dve antantni vojski v Državi SHS – dva odnosa do zmagovalcev? Varnostne dileme Države SHS", v: *Stiploviškov zbornik*, ur. Dušan Nečak (Ljubljana, 2005), str. 75–79, 83–85; Grega Žorž, "Italijanska zasedba slovenskih krajev v novembru 1918", *Zgodovinski časopis* 70, št. 3–4 (2016), str. 364–380.

⁹⁵ Prim. Bogataj, "Uprava v Sloveniji", str. 379; Trstenjak, "Uprava v Sloveniji", str. 110.

Žig Narodne vlade SHS v Ljubljani – poverjenišstvo za socialno skrbstvo (socialno skrb)(Arhiv družine Milanke Jakopič Jaklič; zasebna last)

razglasitve (21. novembra 1918), izvršiti pa jo je morala Narodna vlada.⁹⁶ Tako so še z načrtnim pravnim dejanjem osmislili tedanjo slovensko državnost ter odločitev Slovencev za narodno osvoboditev in politično osamosvojitve leta 1918.

III

Konfederativna nacionalna državnost je tista ključna pridobitev, ki opredeljuje pomen Države SHS v novejšem slovenskem zgodovinskem razvoju. To je tudi odgovor na vprašanje, kaj je nastanek te države pomenil za Slovence in kaj pomeni za slovenski zgodovinski spomin. Pomeni njihovo prvo državotvorno izkušnjo, ki pa je po oblikovanju Kraljestva SHS izzvenela. V Kraljestvu oziroma Kraljevini SHS/Jugoslaviji se slovenska samostojnost, dosežena novembra 1918, ni obdržala.⁹⁷ V spominu pa se je ohranila skozi različne vsebinske in časovne stopnje.

V prvi unitaristični in centralistični jugoslovanski državi so na slovensko

⁹⁶ "Naredba celokupne vlade o prehodni upravi v ozemlju Narodne vlade SHS v Ljubljani", *Uradni list Narodne vlade SHS v Ljubljani*, 21. 11. 1918, št. 11, str. 21–22.

⁹⁷ Več o tem glej Perovšek, *Slovenski prevrat 1918*, str. 278–284.

samostojnost v Državi SHS spominjali tako na avtonomistično-federalistični kot na unitarnocentralistični politični strani. V začetku februarja 1923 je glasilo Združenja slovenskih avtonomistov poudarilo, da je bila Slovenija novembra 1918 "*svobodna državica*".⁹⁸ V tem delu slovenske politike so nato leta 1924 še enkrat izjavili, da je bila leta 1918 Slovenija kratek čas neodvisna in dodali, da je bila Narodna vlada "*vlada v pravem pomenu besede*, ker je imela v svojih rokah *uso državno moč*".⁹⁹ Na katoliški strani se je konec februarja 1923 dolgoletni vidni politik avtonomistične Slovenske ljudske stranke (SLS) dr. Janko Brejc spominjal tedaj "*samostojne Slovenije*", v kateri so Slovenci dosegli "*lastno državnost*".¹⁰⁰ Nato je glasilo SLS *Slovenec* leta 1927 poudaril, da je v prevratnem času SLS "*ustvarila Zedinjeno Slovenijo z lastno avtonomno vlado, ki je imela vse prerogative državnih vlad*". In vprašal: "Ali si morete misliti večjo samostojnost Slovencev, kakor smo jo imeli tedaj, če izvozamo lastno nezavisno državnost?"¹⁰¹ Na združeno svobodno Slovenijo in prvo slovensko vlado je znova spomnil v poročilu o manifestacijskem zborovanju ob desetletnici slovenske samoodločbe 29. oktobra 1928 v Ljubljani in nato ob njeni dvajsetletnici leta 1938.¹⁰² Ko je leta 1932 umrl Josip Pogačnik, je poudaril, da je bil "prvi predsednik suverene slovenske vlade".¹⁰³ Pet let kasneje je opozoril, da se je v prevratnem času "razvila prva slovenska vlada, ki je v imenu Narodnega večja izvajala že vse pravice države na svojem ozemlju".¹⁰⁴ Nekdanja (vodilna) člana Komunistične stranke Jugoslavije Lovro Klemenčič in ing. Anton Štebi pa sta leta 1925 oziroma 1939 pisala o suvereni, samostojni Sloveniji in prvi slovenski narodni vladi leta 1918. Štebi je pribil, da je 29. oktober 1918 "*dejansko naš največji narodni praznik*".¹⁰⁵ Tudi Bernotova Jugoslovanska socialnodemokratska stranka je leta 1927 ocenila, da je bila slovenska narodna vlada leta 1918 "suverena in njen predsednik je imel značaj in oblast *predsednika republike Slovenije*".¹⁰⁶ Naslednje leto je levodemokratsko usmerjeni Lojze Ude poudaril, da je "naš praznik /.../ 29. oktober. Pred desetimi leti na ta dan smo Slovenci proglasili svojo politično svobodo. /.../ Spomin na ta dan nam ne pusti mirovati."¹⁰⁷

⁹⁸ "Politika in politika", *Avtonomist*, 3. 2. 1923, št. 5, str. 2.

⁹⁹ *Mala politična šola za slovenske kmete in delavce* (Ljubljana, [1924]), str. 15, 16.

¹⁰⁰ "Avtonomija Slovenije po prevratu", *Slovenec*, 27. 2. 1923, št. 46, str. 1.

¹⁰¹ "Hinaščina rodi hinavščino", *Slovenec*, 15. 1. 1927, št. 11, str. 3.

¹⁰² "Praznik osvoboditve slov. naroda", *Slovenec*, 30. 10. 1928, št. 249, str. 5, "Prva narodna vlada", *Slovenec*, 29. 10. 1938, št. 250a, str. 4.

¹⁰³ † Josip Pogačnik", *Slovenec*, 19. 8. 1932, št. 188, str. 3.

¹⁰⁴ "V oktobru 1918", *Slovenec*, 29. 10. 1937, št. 249a, str. 1.

¹⁰⁵ Lovro Klemenčič, "Nacionalna vprašanja in proletarski razred v Jugoslaviji in na Balkanu", *Naprej*, 1. 8. 1925, št. 31, str. 1; Štebi, 29. oktober, str. 28, 29.

¹⁰⁶ "SLS in demokracija", *Naprej*, 3. 9. 1927, št. 31, str. 1.

¹⁰⁷ Lojze Ude, "Desetletnica in dve osemletnici", *Svobodna mladina* 1, št. 6–7 (1928), str. 127.

Tudi na unitaristično centralistični politični strani se spominu na slovensko samostojnost v letu 1918 niso izogibali. Leta 1925 je glasilo liberalne Samostojne demokratske stranke *Jutro* pisalo, da so Slovenci novembra 1918 imeli, "četudi ne formalno, a praktično, svojo državo, svoje suverene /.../, svoje ministre, svojo vojsko, svojo zunanjo politiko, svoje finance". Obstajala je "naša slovenska država".¹⁰⁸ Tudi v liberalni Samostojni kmetijski stranki, ki se je tedaj že bližala avtonomističnemu stališču, so v tem letu zapisali, da smo leta 1918 "avtonomijo res imeli ter neodvisno slovensko deželo".¹⁰⁹ Nato je *Jutro* leta 1928 spomnilo na prvo slovensko narodno vlado in to znova storilo leta 1938.¹¹⁰ V prvi Jugoslaviji sta na položaj Slovenije v prevratu leta 1918 opozorila tudi že omenjena Fran Erjavec in Lovro Bogataj. Erjavec je poudaril, da so 29. oktobra 1918 "proglasili Slovenci v Ljubljani med nepopisnim navdušenjem v prisotnosti ogromnih ljudskih množic svojo državno samostojnost [nastanek Države SHS – op. J. P.]", 31. oktobra 1918 pa se je "sestavila v Ljubljani prva Narodna vlada za Slovenijo". Po prevratu je "vodila v Sloveniji izprva vse vladne posle" – "navezana edinole nase in odgovorna le ljudski sodbi".¹¹¹ Bogatajeva ugotovitev pa je bila, da je "imela Slovenija od prevrata do 1. decembra 1918 značaj lastne državnosti".¹¹² "Na deseto obletnico naše osamosvojitve" je leta 1928 spomnil tudi urednik zbornika *Slovenci v desetletju 1918–1928* dr. Josip Mal, ko je *Predgovor* k zborniku datiral z 29. oktobrom 1928.¹¹³ Pomen prevratnega 29. oktobra 1918 je po okupaciji Slovenije leta 1941 poudarila tudi Osvobodilna fronta, ki ga je v spomin na osvoboditev Slovencev izpod habsburške oblasti razglasila za slovenski narodni praznik.¹¹⁴

V drugi Jugoslaviji je bil spomin na "prvi slovenski državotvorni prevrat"¹¹⁵ dolgo časa zatemnjen. Temnili so ga zaradi glavnega nosilca tedanje slovenske samostojnosti – meščanske politike in posebej njenega katoliškega dela, zlasti pa zato, ker je komunistični dejavnik monistične oblasti le sebi priznaval sposobnost in zgodovinsko upravičenost reševati oziroma, kot je mislil, rešiti slovenski nacionalni problem. Leta 1961 je že v prvi izdaji svojega dela *Pravna zgodovina Slovencev* na izoblikovanje slovenske državnopravne enote med

¹⁰⁸ "Ljubljana, 13. junija", *Jutro*, 14. 6. 1925, št. 136, str. 1.

¹⁰⁹ *Položaj kmetijskega stanu* (Ljubljana, 1925), str. 24.

¹¹⁰ "Prvi srbski vojaki v Ljubljani", *Jutro*, 4. 11. 1928, št. 260, str. 10, "Beleške. Prva slovenska narodna vlada", *Jutro*, 30. 10. 1938, št. 253, str. 2.

¹¹¹ Erjavec, *Slovenci*, str. 64, 73.

¹¹² Bogataj, "Uprava v Sloveniji", str. 379.

¹¹³ Urednik (Josip Mal), "Predgovor", v: *Slovenci v desetletju 1918–1928 : zbornik razprav iz kulturne, gospodarske in politične zgodovine*, ur. Josip Mal (Ljubljana, 1928), str. [iii].

¹¹⁴ Pleterski, "29. oktober 1918", str. 31.

¹¹⁵ Janko Pleterski, Dr. Ivan Šušteršič 1863–1925 : pot prvaka slovenskega političnega katolicizma (Ljubljana, 1998), str. 444.

prevratom 1918 opozoril kasnejši profesor Pravne fakultete Univerze v Ljubljani dr. Sergij Vilfan,¹¹⁶ drugače pa sta na tedanjo izkušnjo slovenske samostojnosti v svojih delih spomnila avtorja, ki sta živela zunaj Slovenije – Ludovik Puš in Tine Debeljak.¹¹⁷ O "delni in začasni pridobitvi svobode oktobra 1918" so v Chicagu že leta 1950 pisali v *Slovenski državi*,¹¹⁸ leta 1968 pa je na zgodovinski pomen 29. oktobra 1918 v Sloveniji ponovno opozoril Lojze Ude. Poudaril je, da "v zgodovinsko slabo obdelanem obdobju prehoda iz Avstrije v Jugoslavijo manjka tudi poglavje, ki bi s političnega in pravnega vidika analiziralo svobodo, ki jo je imela Slovenija od 29. oktobra 1918 do 1. decembra 1918". Obenem je opomnil, da je prav, "da se spominjamo 29. oktobra 1918 tudi v socialistični Jugoslaviji kot dneva osvoboditve izpod tisočletnega nemškega gospodstva in kot začetnega dneva široke, čeprav kratkotrajne politične svobode slovenskega naroda".¹¹⁹ Nato so na prvo slovensko vlado in slovensko samostojnost v prevratnem času spomnili v Torontu,¹²⁰ leta 1969 pa se je slovenski državnosti v Državi SHS v *Naših razgledih* posvetil profesor ljubljanske Pravne fakultete dr. Ivan Tomšič.¹²¹ V sedemdesetih letih prejšnjega stoletja so na prvo slovensko Narodno vlado in njeno samostojnost začeli opozarjati tudi v slovenskem zgodovinopisju, nato pa je stališče o slovenski samostojnosti v letu 1918 zlagoma našlo svoje mesto v zgodovinopisni literaturi.¹²² Danes ni več vprašljivo. Potem ko je minilo sto let od nastanka Države SHS in nastopa prve slovenske Narodne vlade je prav, da smo na to "poglavje", kot je leta 1968 zapisal Ude, še enkrat opozorili.

¹¹⁶ Sergij Vilfan, *Pravna zgodovina Slovencev* (Ljubljana, 1961), str. 469.

¹¹⁷ Ludovik Puš, *Svoboda v polmraku* ([S. l.: s. n.], 1967), str. 22; Tine Debeljak, *Pot k prvi slovenski vladi: ob 50-letnici osvoboditve* (Buenos Aires, 1970), str. [7], 78, 88.

¹¹⁸ Dr. L. L., "29. oktober – praznik slovenske državne ideje", *Slovenska država*, 20. 10. 1950, št. 4, str. 1.

¹¹⁹ Lojze Ude, "29. oktober 1918", *Delo: sobotna priloga*, 2. 11. 1968, št. 300, str. 13.

¹²⁰ "Uradna Ljubljana in 29. oktober", *Slovenska država*, 1. 12. 1968, št. 12, str. 4.

¹²¹ Ivan Tomšič, "Razpad Avstro-Ogrske in nastajanje slovenske državnosti", *Naši razgledi*, 7. 11. 1969, št. št. 21 (428), str. 625–626.

¹²² Perovšek, *Slovenski prevrat 1918*, str. 13–14.

Jurij Perovšek

**THE EMERGENCE OF THE STATE OF SLOVENES, CROATS AND
SERBS ON OCTOBER 29, 1918 AND ITS NATIONAL HISTORICAL
SIGNIFICANCE**

SUMMARY

The emergence of the State of Slovenes, Croats and Serbs (State of SHS) On October 29, 1918, opened a new, historically significant, although brief, period in which most of the Slovenian nation governed for itself for the first time in recent history. Such a position, achieved in the State of SHS, originated from the conscious Slovenian will for national political independence, growing in the last months of the First World War and realized in the independent state of Habsburg Yugoslavs, until then embedded in the Habsburg state framework.

The State of SHS met all the criteria required by international law for the creation and existence of states. It had its own national territory, which, with the exception of Prekmurje, Medimurje, Bačka, Baranja and Banat (these remained within the Hungarian state), was formed by the Yugoslav lands of the former Monarchy – Slovenia, Croatia with Slavonia, Istria and Dalmatia, and Bosnia and Herzegovina. With the Italian occupation of Primorska (Slovenian Littoral), Istra (Istria), the Kvarner islands of Cres and Lošinj, northern Dalmatia and the Dalmatian islands in November 1918, its territory shrunk. The state of SHS also had its own population, because by breaking the state-legal ties between the Yugoslav lands and the Habsburg Monarchy on October 29, 1918, a new state-law position was created for the population of these lands in terms of their affiliation. The SHS state also had its own governmental organisational structure. It was implemented by the National Council of the SHS in Zagreb (Narodno Vijeće), the highest authority in the State of SHS, and by individual national or provincial governments. The SHS State of SHS also had the capacity to establish relations with other countries. They confirmed this notwithstanding that the Entente and Associated States did not recognize the State of SHS as a state under international state law.

Despite not recognising the SHS State, the Entente side showed that it acknowledged the change in state law in the south of the former Monarchy. This was evident from a message from the Entente Commander-in-Chief of the Thessaloniki front and French General Louis Franchet d'Espèrè to the National Council on November 6, 1918. He reported that the Entente military forces in the East "welcomed with enthusiasm the Yugoslav National Councils in Zagreb and Ljubljana, as well as the new Yugoslav land and naval Armed Forces".

The state-law change and the authority of the National Council in Zagreb in the Yugoslav territory, which had been part of the Austro-Hungarian state framework until 29 October 1918, were also acknowledged by other political and diplomatic factors. Several Entente and Central European countries sent greetings and various requests and notifications to the National Council in Zagreb, mainly due to economic, transport and other needs. The position on the sovereignty of the Zagreb National Council was also asserted by the diplomatic leadership of the Russian Soviet Federative Socialist Republic. In addition, the State of SHS had external relations with other countries: Poland, Hungary, Czechoslovakia, German Austria and the Kingdom of Serbia. It was recognized individually internationally by Germany Austria and the Hungarian Democratic Republic. Upon its unification with the Kingdom of Serbia on December 1, 1918, it was also identified as an independent state by the Serbian Crown Prince Alexander Karadjordjevic. His statement confirmed that in addition to the Kingdom of Serbia, the State of SHS was the other predecessor to the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes (Kingdom of SHS).

With the emergence of the State of SHS and the inclusion of the Slovenians, the experience of their confederate statehood began for them. Its authority was the first Slovenian national government, the National Government of SHS in Ljubljana (Narodna vlada), appointed by the Zagreb National Council on October 31, 1918, at the proposal of the Slovenian National Council, a political body which transcended a mere political party and led in 1918 the Slovenian struggle for self-determination. The government consisted of representatives from all Slovenian political parties of the time: The Catholic All-Slovenian People's Party (VLS), the Liberal Yugoslav Democratic Party (JDS) and the Marxist Yugoslav Social Democratic Party (JSDS). The national government took control of all key fields of the state administration, including the military, but not foreign affairs. It also intervened in the area of foreign affairs, and some governments acknowledged that; The Polish and Austro-German foreign ministries had their representatives at the National Government, and Polish and Czechoslovak military agents were active in Ljubljana.

The National Government in Ljubljana had all the power over Slovenian lands and independently decided on the political, social, cultural, economic, and military development of. This position of Slovenian lands in the State of SHS was also recognized by the National Council in Zagreb. In a special Order of the entire government on transitional administration in the territory of the National Government of the SHS in Ljubljana, proclaimed by the National Government in Ljubljana in agreement with the National Council in Zagreb on November 21, 1918, they transferred the exercise of supreme authority for the Slovenian territory to the National Government in Ljubljana. Through this Order, through the relationship between the National Government and the

National Council in Zagreb, the State of SHS was a state in which Slovenian lands formed a part of a "real union".

The emergence of the State of SHS created the conditions for the partial realization of the fundamental postulate of the Slovenian national policy – a United Slovenia. The National Government politically and administratively united the Slovenian territory, thus surpassing the previous Austrian administrative dualism, which was based on the division into a general state and a special provincial autonomous administration. As such, Slovenian lands have become a unit of state law. In doing so, they implemented the *United Slovenia programme* in its first real form. At that time, with respect to the Italian occupation of the Slovenian territory and the then Hungarian Prekmurje, the United Slovenia included most of the former Duchy of Carniola and the Slovenian part of the former Duchy of Styria (to the dividing line with German Austria around Radgona, Šentilj and Kozjak), and in Carinthia the territory south of Zilje and Drava, and the Velikovec county. Except for the territory of Carinthia, the then United Slovenia comprised approximately two thirds of the present territory of the Republic of Slovenia.

Confederate national statehood is the key acquisition that defines the importance of the State of SHS in recent Slovenian historical development. This is also the answer to the question of what the creation of this state meant for Slovenians and what it meant for Slovenian historical memory. It signifies their first state-building experience, which, after the formation of the Kingdom of SHS, lost its momentum. In the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, the independence of Slovenia, achieved in November 1918, was not retained, but remained in memory in different ways. In the first Yugoslavia throughout its existence, in the second, the memory of the State of SHS was initially obscured. The memory was blacked out because of the main bearer of Slovenian independence at that time – bourgeois politics, in particular its Catholic wing, especially because the totalitarian communist regime recognized itself as the only one capable of solving the Slovenian national problem. At the end of the 1960s, individuals from historical and legal backgrounds began to draw attention to Slovenian independence within the State of SHS. Consequently, the Slovenian independence in 1918 gradually found its place in the historiographical literature and even among the public.

VIRI IN LITERATURA

Janković, Dragoslav in Krizman, Bogdan (ur.), *Grada o stvaranju jugoslovenske države* : 1. I–20. XII 1918 : II tom (Beograd, 1964).

Ribnikar, Peter (ur.), *Sejmi zapiski Narodne vlade Slovencev, Hrvatov in Srbov v Ljubljani in Deželnih vlad za Slovenijo* : 1. del : od 1. nov. 1918 do 26. feb. 1919 (Ljubljana, 1998).

Avtonomist – Ljubljana, letnik 1923.

Delo – Ljubljana, letnika 1968 in 2005.

Jutro – Maribor, letniki 1925, 1928, 1938.

Naprej: glasilo jugoslovanske demokratske socialistične stranke – Ljubljana, letnika 1925 in 1927.

Slovenec – Ljubljana, letnika 1918–1938.

Slovenska država – Toronto (Kanada), letnika 1950 in 1968.

Slovenski narod – Ljubljana, letnika 1918–1919.

Uradni list Narodne vlade SHS v Ljubljani – Ljubljana, letnik 1918.

.....

Bizjak, Matjaž, *Slovenska vojska 1918–1919 in formiranje Dravske divizijske oblasti*, magistrska naloga (Ljubljana, 2001).

Bogataj, Lovro, "Uprava v Sloveniji od prevrata 1918 do izvršitve Vidovdanske ustave", v: Mal, Josip (ur.), *Slovinci v desetletju 1918–1928 : zbornik razprav iz kulturne, gospodarske in politične zgodovine* (Ljubljana, 1928), str. 373–388.

Brejc, Janko, "Od prevrata do ustave", v: Mal, Josip (ur.), *Slovinci v desetletju 1918–1928 : zbornik razprav iz kulturne, gospodarske in politične zgodovine* (Ljubljana, 1928), str. 160–214.

Čulinović, Ferdo, *Državnopravna historija jugoslavenskih zemalja XIX. i XX. vijeka : prva knjiga : Hrvatska, Slavonija i Dalmacija, Istra, srpska Vojvodina, Slovenija, Bosna i Hercegovina te država SHS* (Zagreb, 1953).

Čulinović, Ferdo, *Državnopravna historija jugoslavenskih zemalja XIX. i XX. vijeka : druga knjiga : Srbija – Crna gora – Makedonija : Jugoslavija 1918.–1945.* (Zagreb, 1954).

Čulinović, Ferdo, *Državnopravni razvitak Jugoslavije* (Zagreb, 1963).

Čulinović, Ferdo, *Raspad Austro-Ugarske i stvaranje jugoslovenske države* (Zagreb, 1977).

Debeljak, Tine, *Pot k prvi slovenski vladi : ob 50-letnici osvoboditve* (Buenos Aires, 1970).

Erjavec, Fran, *Slovinci : zemljepisni, zgodovinski, politični, kulturni, gospodarski in socialni pregled* (Ljubljana, 1923).

- Grdina, Igor**, "Biografski portret Ivana Tavčarja", v: Grdina, Igor (ur.) *Tavčarjev zbornik* (Ljubljana, 2015), str. 7–82.
- Gspan, Peter**, "Mornariški častnik Vladimir Trost", *MNZ.SI* (2013).
- Guštin, Damijan**, "Dve antantni vojski v Državi SHS – dva odnosa do zmagovalcev? Varnostne dileme Države SHS", v: Nečak, Dušan (ur.), *Stiplovškov zbornik* (Ljubljana, 2005), str. 73–88.
- Joksimović, Dragoljub**, "Medimurje", v: Gažević, Nikola (ur.), *Vojna enciklopedija : 5* (Beograd, 1973), str. 366.
- Kacin-Wohinz, Milica**, *Primorski Slovenci pod italijansko zasedbo : 1918–1921* (Maribor, 1972).
- Kermauner, Dušan**, *Temeljni problemi primorske politične zgodovine : zlasti v letih 1918–1921*, za tisk pripravil France Klopčič (Ljubljana, 1977).
- Klopčič, France**, *Kritično o slovenskem zgodovinopisju* (Ljubljana, 1977).
- Koprivica-Oštrić, Stanislava**, "Konstituiranje Države Slovenaca, Hrvata i Srba 29. listopada 1918. godine", *Časopis za suvremenu povijest* 25, št. 1 (1993), str. 45–71.
- Kranjec, Silvo**, "Slovenci na poti v Jugoslavijo", v: Lavrič, Jože, Mal, Josip in Stele, France (ur.), *Spominski zbornik Slovenije : ob dvajsetletnici Kraljevine Jugoslavije* (Ljubljana, 1939), str. 218–229.
- Kristan, Ivan**, "Razvoj slovenske državnosti in občine Škofja Loka", v: Kristan, Ivan (ur.), *3 obletnice osamosvojitve* (Škofja Loka, 2016), str. 4–16.
- Krizman, Bogdan**, "'Narodno Vijeće Slovenaca, Hrvata i Srba' u Zagrebu i talijanska okupacija na Jadranu 1918. godine : građa o vanjskoj politici Predsjedništva Narodnog vijeća SHS od 29. X. do 1. XII. 1918", *Anal. Jadranskog instituta* 1 (1956), str. 83–116.
- Krizman, Bogdan**, "Predstavnicí Predsjedništva 'Narodnog Vijeća SHS' u Budimpešti, Beču i Pragu 1918", *Historijski zbornik* 10, št. 1–4 (1957), str. 23–43.
- Kukovec, Vekoslav**, *Slovenci 1914 : referat dr. Kukovca na Ljudski univerzi v Celju in Mariboru dne 29. oktobra in 9. novembra 1934* (Maribor, 1935).
- Lukan, Walter**, *Iz "črnožolte kletke narodov" v "zlato svobodo"? : habsburška monarhija in Slovenci v prvi svetovni vojni* (Ljubljana, 2014).
- Mal, Josip**, "Predgovor", v: Mal, Josip (ur.), *Slovenci v desetletju 1918–1928 : zbornik razprav iz kulturne, gospodarske in politične zgodovine* (Ljubljana, 1928), str. 3–16. *Mala politična šola za slovenske kmete in delavce* (Ljubljana, [1924]).
- Mikuž, Metod**, "1917–1921 : Narodni svet", v: Čepič, Zdenko et al (ur.), *Zgodovina Slovencev* (Ljubljana, 1979), str. 603–608.
- Nečak, Dušan**, "Jugoslavija, historična nužnost ali napaka?", *Časopis za zgodovino in narodopisje* 65=NV30, št. 1 (1994), str. 67–71.
- Perovšek, Jurij**, "Priključitev Prekmurja in mirovna pogodba v Trianonu", v: Drnovšek, Marjan in Bajt, Drago (ur.), *Slovenska kronika XX. stoletja : knjiga 1 : 1900–1941* (Ljubljana, 1995).
- Perovšek, Jurij**, *Slovenska osamosvojitve v letu 1918 : študija o slovenski državnosti v Državi Slovencev, Hrvatov in Srbov* (Ljubljana, 1998).

- Perovšek, Jurij**, "Slovenska samostojnost v Državi SHS", v: Vodopivec, Peter (ur.), *Slovenske zamisli o priobdnosti okrog leta 1918 : Narodna vlada, Država SHS in slovenske zamisli o priobdnosti pred letom 1918 in po njem : simpozij 1998* (Ljubljana, 2000), str. 12–30.
- Perovšek, Jurij**, "V zaželjeni deželi" : slovenska izkušnja s Kraljevino SHS/Jugoslavijo 1918–1941 (Ljubljana, 2009).
- Perovšek, Jurij**, "Srečanje dr. Antona Korošca in ing. Dragotina Gustinčiča novembra 1918 v Ženevi", *Prispevki za novejšo zgodovino* 50, št. 1 (2010), str. 189–192.
- Perovšek, Jurij**, *Slovenski prevrat 1918 : položaj Slovencev v Državi Slovencev, Hrvatov in Srbov* (Ljubljana, 2018).
- Pleterski, Janko**, *Študije o slovenski zgodovini in narodnem vprašanju* (Maribor, 1981).
- Pleterski, Janko**, *Narodi, Jugoslavija, revolucija* (Ljubljana, 1986).
- Pleterski, Janko**, Dr. Ivan Šušteršič 1863–1925 : pot prvaka slovenskega političnega katolicizma (Ljubljana, 1998).
- Položaj kmetskega stanu* (Ljubljana, 1925).
- Prunk, Janko in Rangus, Marjetka**, *Sto let slovenskih političnih strank 1890–1990* (Ljubljana, 2014).
- Prunk, Janko in Toplak, Cirila**, *Parlamentarna izkušnja Slovencev* (Ljubljana, 2005).
- Puš, Ludovik**, *Svoboda v polmraku* ([S. l.: s. n.], 1967).
- Rahten, Andrej**, *Od Majniške deklaracije do habsburške detronizacije : slovenska politika v času zadnjega habsburškega vladarja Karla* (Celje, 2016).
- Sirotković, Hodimir**, "O nastanku, organizaciji, državnopravnim pitanjima i sukcesiji Države SHS nastale u jesen 1918", *Časopis za suvremenu povijest* 24, št. 3 (1992), str. 61–73.
- Stefanović, Jovan**, *Ustavno pravo FNR Jugoslavije i komparativno : knjiga I.* (Zagreb, 1956).
- Stiplovšek, Miroslav**, "Prizadevanja za avtonomijo Slovenije od ustanovitve jugoslovanske države do kraljeve diktature (1918–1929)", *Časopis za zgodovino in narodopisje* 65=NV30, št. 1 (1994), str. 77–95.
- Stiplovšek, Miroslav**, *Slovenski parlamentarizem 1927–1929 : avtonomistična prizadevanja skupščin ljubljanske in mariborske oblasti za ekonomsko-socialni in prosvetno-kulturni razvoj Slovenije ter za udejanjenje parlamentarizma* (Ljubljana, 2000).
- Suppan, Arnold**, *Jugoslawien und Österreich 1918–1938 : bilaterale Aussenpolitik im europäischen Umfeld* (Wien–München, 1996).
- Šorn, Jože**, *Slovensko gospodarstvo v poprevratnih letih 1919–1924* (Ljubljana, 1997).
- Štebi, Anton**, 29. oktober (Maribor, 1939).
- Šumrada, Janez**, "Mednarodno priznanje Republike Slovenije – pregled nekaterih ključnih vprašanj", v: Gašparič, Jure in Šorn, Mojca (ur.), *Četrto stoletje Republike Slovenije – izzivi, dileme, pričakovanja* (Ljubljana, 2016), str. 9–16.
- Trstenjak, Dragotin**, "Uprava v Sloveniji", v: Lavrič, Jože, Mal, Josip in Stele, France (ur.), *Spominski zbornik Slovenije : ob dvajsetletnici Kraljevine Jugoslavije* (Ljubljana, 1939), str. 109–129.

- Ude, Lojze**, "Desetletnica in dve osemletnici", *Svobodna mladina* 1, št. 6–7 (1928).
- Ude, Lojze**, *Slovenci in jugoslovanska skupnost* (Maribor, 1972).
- Vilfan, Sergij**, *Pravna zgodovina Slovencev* (Ljubljana, 1961).
- Vinaver, Vuk**, *Jugoslavija i Mađarska 1918–1933* (Beograd, 1971).
- Vodopivec, Peter**, *Od Poblinove slovnice do samostojne države : slovenska zgodovina od konca 18. stoletja do konca 20. stoletja* (Ljubljana, 2006).
- Zečevič, Momčilo**, *Na zgodovinski prelomnici : Slovenci v politiki jugoslovanske države 1918–1929 : I. knjiga* (Maribor, 1986).
- Zečevič, Momčilo**, *Slovenska ljudska stranka in jugoslovansko zedinjenje 1917–1921 : od majniške deklaracije do vidovdanske ustave* (Maribor, 1977).
- Žorž, Grega**, "Italijanska zasedba slovenskih krajev v novembru 1918", *Zgodovinski časopis* 70, št. 3–4 (2016), str. 364–380.

DOI 10.32874/SHS.2019-11
UDC 94(497.4)"1918"
323.1(497.1)"1918"

Author: **PEROVŠEK Jurij**
Ph.D., Research Counselor
Institute of Contemporary History
Kongresni trg 1, SI-1000 Ljubljana, Slovenia

Title: **THE EMERGENCE OF THE STATE OF SLOVENES, CROATS AND SERBS ON OCTOBER 29, 1918 AND ITS NATIONAL HISTORICAL SIGNIFICANCE**

Studia Historica Slovenica

Časopis za družboslovne in humanistične študije / *Humanities and Social Studies Review*
Maribor, 19 (2019), No. 2, pp. 369–398, 122 notes, 4 pictures

Category: 1.01 Original scientific paper

Language: Original in Slovene (Abstract in Slovene and English, Summary in English)

Key words: State of Slovenes, Croats and Serbs, National Government of SHS in Ljubljana, National Council of SHS in Zagreb, Confederate statehood of Slovenia in State of SHS, United Slovenia

Abstract: The state of Slovenes, Croats, and Serbs (State of SHS), which was established by the Habsburg Yugoslavs upon their secession from the Austro-Hungarian Monarchy on October 29, 1918, met all the criteria required by international law for the emergence and existence of states. It was a real state union and next to the Kingdom of Serbia the second predecessor state of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, which was established on December 1, 1918. With the emergence of the State of SHS, the experience of their confederate statehood began for the Slovenians. Its factor was the first Slovenian national government, the National Government of SHS in Ljubljana (the National Government), which had all the authority in Slovenian lands and independently decided on the territory's political, social, cultural, economic, and military development. This position of Slovenian lands in the State of SHS was also recognized by the National Council of SHS in Zagreb, the supreme authority in the State of SHS, which transferred the exercise of its supreme authority for the Slovenian territory to the National Government in Ljubljana. Confederate national statehood is a key acquisition that defines the importance of the State of SHS in recent Slovenian historical development. With its creation, the first Slovenian state-building experience came to life.